

concilio Arelatensi, atque inter Donatum et Cæcilianum nihil erat controversum, nisi si Felicis crimen, qui Cæcilianum ordinaverat, quique de traditione a Donatistis postulabatur, irritam fecisset manus ejus impositionem: hoc enim Arelate in disceptationem et in questionem vocabatur, an scilicet deprehensio scelere ordinantis, tota ordinatio rescindenda esset: et quamvis nonnullis videatur **142** in illo concilio non solum de ordinatione Felicis, sed etiam de schismatis origine a Donatistis questionem allatam; tamen potissimum, uti præcedenti et proxima observatione docuimus, quæsitum est, an ordinatione facta ab episcopo traditionis reo pro nulla habenda esset.

Quod cum ita sit, verisimile fit Felicem nondum ab Æliano traditionis et idololatriæ absolutum cum concilio habitum est: nam qua fronte in concilio Arelatensi, quod datum est mense Septembri, Donatistæ actionem rescindendæ ordinationis in Cæcilianum intendissent, ejus fundamentum non aliud erat quam Felicis crimen, si decimo quinto kalendas Martii de eodem scelere purgatus fuisset? Non necesse erat tantis sumptibus concilium convocare, et ex omnibus Africæ, Galliæ, Hispaniæ, Siciliæ et Italiæ partibus episcopos cogere, ad unam questionem discutiendam, cujus tota ratio et pondus in scelere Felicis constituebatur, si Æliani iudicio liberatus et innocens declaratus jam antea fuisset Felix. Non defuissent Africæ episcopi qui intererant concilio, qui frustra quæri de jure dixissent, cum factum quo jus nitetur non constaret, imo cum contrarium omnino ex actis purgationis ejusdem Felicis appareret.

Quamobrem manuscripti fidem sequendam esse arbitror, et existimandum hæc duo eodem tempore facta; Cæciliani ordinationem confirmatam in concilio Arelatensi, et Felicem a crimine eodem mense aut circiter ab Æliano purgatum. Nec me movent D. Augustini verba, cujus auctoritati etsi in aliis omnibus cedendum esse velim, in hac tamen historia, ut recte monuit Franciscus Balduinus, non satisfacit, non tantum in ejus scriptis prætereuntur quæ ad eam

A pertinent. Deinde facile mihi persuadeo D. Augustinum antiquiorem paulo diem Æliani sententiæ æstu disputationis adscripsisse: nam ut dilueret quod a Donatistis opponebatur, Constantinum iudicium suum quo Mediolani post Arelatense concilium Cæcilianum, audito Ingentio ad se per Ælianium misso, purgaverat, posteriore sententiâ rescidisse; ut hoc, inquam, dilueret, demonstrandum illi erat eadem sententiâ qua Felix absolutus erat ab Æliano, eadem, inquam, ad comitatum jussu Ingentium transire: atque imperatorem non absolvisse neque purgasse Cæcilianum, nisi postquam de Felicis vita et absolute per Ingentium et per Æliani sententiâ certior factus fuerit: quamobrem illius sententiæ diem paulo antiquiorem posuit, ut ostenderet Ingentium ab imperatore et visum et auditum multo antequam Mediolani pro Cæciliano pronuntiaret. Hæc sunt D. Augustini verba epistolæ centesimæ quinquagesimæ secundæ, in quibus neque diem neque mensem proconsularis iudicii notavit, quo in loco tamen notandum erat si eum non ignorasset: *Nam et ordinem consulum et dierum qui gestis expressus est, si quis nunc diligenter advertat, inveniet primo Cæcilianum episcopali iudicio fuisse purgatum; deinde non multo post Felicis Apungitani causa ab Æliano proconsule examinata est, ubi eum constitit innocentem. In qua causa ad comitatum mitti jussus est Ingentius, et longe postea ipse Imperator causam inter partes cognovit atque finivit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumniosos judicavit; in quo ordine consulum et dierum satis ostenditur fallaciter eos et calumniose dixisse, quod imperator misso ad comitatum Ingentio iudicium suum mutavit, et Cæcilianum quem prius purgaverat postea condemnavit: non solum autem nihil de hac re legere potuerunt et contra se ipsos tanta legerunt, sed etiam per ordinem consulum eridentius convincimus eos causam Felicis proconsulari iudicio terminatam, in qua jussu est, ut ad comitatum Ingentius mitteretur, nec parvo intercallo, sed longe postea, memorati imperatoris iudicio inter partes habito Cæcilianum fuisse purgatum.*

201 MONUMENTA VETERA (1)

AD DONATISTARUM HISTORIAM PERTINENTIA

A REDDITA SIBI A JULIANO LIBERTATE AD SCHISMATIS EXSTINCTIONEM.

ANNO DOMINI 362.

I.

RESCRIPTUM JULIANI IMPERATORIS

IN GRATIAM DONATISTARUM.

(Ex Augustino l. II contr. litt. Petll. cap. XCVII.)

Hoc quoque supplicantibus Rogatiano, Pontio, Cassiano et cæteris episcopis, sed et clericis, accedit ad cumulum, ut abolitis quæ adversus eos sine rescripto perpetrata gesta sunt in antiquum statum cuncta revocentur.

In libello supplici cujus auctor Pontius aiebant Juliano, quod apud eum sola justitia locum haberet.

ANNOTATIONES.

(1) Lectorem monitum volumus nos a pag. 142 editionis Dupinianæ ad pag. 201 consulto transire, ne hic scilicet repetamus Monumentorum partem quam in tomo VIII *Patrologiæ*, inter columnas 673 et 785 descripsimus, eo quod ad gesta Constantini Magni aetissimam haberet relationem. EDD.

(2) Valentinianus senior Treviris in Galliis consti-

202 ANNO DOMINI 373.

II.

VALENTINIANI SENIORIS (2)

IN REBAPTIZANTES CONSTITUTIO.

D (Ex Cod. Theod. lib. XVI, Tit. VI. Ne sanctum baptismum iteretur. L. 1.)

Imp. Valentinianus et Valens AA. ad Julianum Proc. Africæ.

Antistitem, qui sanctitatem baptismi illicita usurpatione geminaverit, et contra instituta omnium eam gratiam iterando contaminaverit, sacerdotio indignum esse censemus. Dat. X Kal. Mart. Trev. Valentiniano et Valente IV AA. Coss.

tutus, procul dubio etiam Gallicanorum episcoporum consilio, vel ad relationem ad se ex Africa factam hac leg. sacerdotem (seu episcopum) rebaptizantem, sacerdotio suo, seu episcopatu, per Africam proconsularem indignum esse pronuntiat, Anno D. 373, et procul dubio ea re privari eum oportere jubet: per Africam, inquam, proconsularem, cujus pro-

203 ANNO DOMINI 377.

III.

IMPERATORIS GRATIANI (4)

CONSTITUTIO IN REBAPTIZANTES.

(Ex Cod. Theod. Lib. XVI, Tit. VI. Ne sanctum
baptisma iteretur. L. 2.)Imp. VALENS, GRATIANUS et VALENTINIANUS AAA.
ad Flavianum Vicarium Africae.

Eorum condemnamus errorem qui apostolorum

ANNOTATIONES.

consilii hæc lex inscribitur. Unde haud inanis conjectura spectare ad Donatistas, pariter ut ad eosdem pertinent quatuor sequentes: ut et duæ aliæ, puta *leg. 5 et 38 sup. de Hæreticis*. Et vero spectare ad Donatistas, qui recentissime Firmo tyranno favorant in Africa, testatur Augustinus *ep. clxiv*. Quæque procul dubio toleravit Valentinianus, data sua *ἑπι-λοβηρῆσαι* cuique licentia, de qua dixi ad *l. sup. de Maleficiis*: anabaptismo tantum in his damnato, sub poena sacerdotii privationis, neque enim ultra progreditur Valentinianus. De hac ipsa porro lege Optatum Afrum Milevitanum, circa initium *lib. v*, sensisse putat Balduinus: « Hæc, inquit, nostra vox est, qui in Trinitate baptismum unitatem defendimus, non pro vobis, qui baptismum, in cuius imagine sunt illa duo, audaciter, et quod contra leges est, iteratis: quamvis et vos ipsi non negetis, quia non debet iterari, quod semel jussum est fieri. » In quo largiter fallitur: nam, quod et ipse alibi recte tradit, Optatum ante hunc annum 375, scripserisse certum est: et sane scripsit is, quod aperte Optatus ipse profitetur, sexagesimo et quod excurrit anno post persecutionem Diocletianeam, id est, circa annum Domini 367, ut alibi fuse ostendo. Illud æquidem verum, hæc legem esse de numero earum quæ a Valentiniano in rebaptizantes scriptæ fuerunt, quarum meminit Gratianus quoque *l. ii prox.* et quidem in Donatistas *παράς*, ut Augustinus testatur *ep. 160 ad Donatistas*: « Hujus (Joviano), inquit, successit Valentinianus: legite quæ contra vos jussisset: » de quo jam etiam aliquid dictum ad *l. iii sup. de Hæreticis*. Ergo Optati locus accipiendus est de aliis Valentiniani legibus (si quæ ante hanc in Donatistas lætæ sunt), Constantini item et Constantii (vel potius Constantii) quarum mentio *l. ii infr.*

Notabilia duo in hac. leg. hæc occurrunt: Primum est, quod ait, contra instituta omnium, quæ latius explicata reperies ad *d. l. ii prox.* Alterum est, quod baptismum vocat gratiam et divinam gratiam: quomodo et gratia communionis vocatur in *l. v infr. de Apostatis*. Gratianus pariter *3, epist. 17*: « Audiuntibus, si qui fuerint periculo præventi, etsi in exitu constituti, vigilantia vestra non desit, implorantibus divinam gratiam misericordia Domini non denegetur. » Qui locus omnino componendus est cum *l. i sup. de Scenicis*. Græcis quoque ut Eucharistia, ita et baptismus *χάρις* dicitur. De Eucharistia apud Cyrillum sæpius hæc locutiones, *τὰς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν*, et *προσιέναι πρὸς τὴν ἑπουράνιον χάριν*: et Optatus *lib. v*, pariter de Eucharistia: « Veniunt gentes ad gratiam: exhibet ille qui invitare dignatus est: ministerium exercet turba famulorum. » Omittit alia. Non minus sæpe de baptismo, qui cum plura habeat nomina, quæ Clemens Alexandrinus *lib. 1*, Gregorius Nazianzenus *orat. 40*, et Chrysostomus non semel recensent, unum illorum est *χάρισμα* vel *χάρις*. In 4 Mystagogicon Cyrilli *προσέρχεται τῇ χάριτι* est, ad baptismum accedere. Græcus quoque interpres Canonum Ecclesiæ Africanæ *p. 174*, ubi Latina habent, ut (ægotantibus) scenicis atque histrionibus cæterisque hujusmodi personis reconciliatio non negetur (qui locus aliquin eum *d. l. i*,

A præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismo non purificant, sed incestant, lavacri nomine polluentes. Eos igitur auctoritas tua erroribus miseris iubebit absistere, Ecclesiis quas contra fidem retinent, restitutis Catholicæ. Eorum quippe institutiones sequendæ sunt, qui Apostolicam fidem sine intermutatione baptismatis probaverunt. Nihil enim aliud præcipi volumus, quam quod Evangeliorum et apostolorum fides et traditio incorrupta servavit: sicut et lege divali

de Scenicis, componendus est), reconciliationis loco *χάρις ἢ κατάλλαγμα* vertit, et recte, eo quippe loco reconciliationis verbo, id quod alias vaticum et exterrimum suffragium dicitur, id est, baptismus et Eucharistia indicantur: de quo ad *d. l. i, de Scenicis*.

Illud postremum hic semel monendum, quæ *hæc leg.* omnibusque aliis hujus tituli constitutionibus in rebaptizantes constituuntur, accipienda non indefinite, sed de hæreticorum tantum anabaptismo, qui illicita usurpatione, furore immani et institutione nefaria collatum semel recte baptismum in Ecclesia catholica, catholice Ecclesiæ odio, iterabant, quod clare sat colligitur ex sequentibus legibus: vide inter alias *legem 6*. Alioquin enim et ipsi Catholici baptismum quandoque rescindebant seu quosdam hæreticorum rebaptizabant: qua de re vide *canonem 6 concilii Niceni* (cujus meminit et Rufinus, *lib. 1, cap. 6*; Augustinus, *de Hæresibus, hæresi 44*), *Laodicensi canones 7 et 8*, *Constantinopolitanæ secundi Oecumenici canon. 7*. Vide et quæ Athanasius, *orat. 3 contra Arianos*; Basilium, *epistola canonica ad Amphilo-chium, cap. 1*.

JACOBUS GOTHOPREDUS.

(4) Gratiani. Hæc lex est imperatoris Gratiani, ut ex inscriptione patet; data enim est ad Flavianum Vicarium Africae: quæ utique Africa Gratiano parebat. Quare vitium erat in subscriptione *Data cr.* id est Constantinopoli. Nam et Gratianus hoc anno versatus est in Gallia, et Treveris quidem vel Moguntiaci. Ut proinde minus dubitem hanc legem scriptam in Gallia ex consilio et dictatu episcoporum Gallicorum: et certe, assurgere eam palam est Gallicano cothurno.

Ergo Gratianus hac lege rebaptizantium per Africam errorem cœtusque damnat: variis tum rationum momentis, tum et sanctionibus. Rationum, inquam, Theologicarum et Ecclesiasticarum. Quarum prima est a baptismatis, quod unum esse debet, neque repell oportet, natura, cum ait: *Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismo non purificari, sed incestari lavacri nomine*. Quibus similia alia ex aliis legibus in unum cummata habes in *Paratitlo*. Altera est, petita ab auctoritate Evangelii, apostolorum, traditionis incorruptæ, anteriorum tandem principum præjudiciis et constitutionibus. Hinc scilicet rebaptizantes ait: *Apostolorum præcepta calcare*. Hinc mox pro canone subijcit: *Institutiones sequendas eorum qui apostolicam fidem probaverunt*. Item, *Nihil aliud præcipi se velle, quam quod Evangeliorum et apostolorum fides et traditio incorrupta servavit: sicut et lege Divali, etc.* Quod Evangelii et apostolorum prærogativam attinet, de eo jam satis, ad *l. cunctos populos 2 sup. de fide Cathol.* et ad *l. 28 sup. de Hæreticis*. Traditionem incorruptam quoque hic advocari notandum est: qua sane se iustus jam olim hac in re ipsa adversus anabaptismum Stephanus papa, anabaptismum omnem damnans, adversus Cyprianum, Firmilianum, et Africae concilia: ut testatur Cyprianus ipse qui hæc Stephanus verba recitat, *epist. lxxiv ad Pompeium Subracensem*: *Si quis ergo a quacunque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, id est, præter id quod traditum*

parentum nostrorum, Constantini, Constantii, Valentiniani, decreta sunt. Sed plerique expulsi de Ec-

clesiis, occulto tamen furore grassantur, loca magnorum domorum seu fundorum illicite frequentantes : quos

ANNOTATIONES.

est. Et Eusebeius lib. vii Hist. Eccl. cap. 1 : Παλαιὸν γὰρ τοὶ κηροπατῆρες ἔθους : et cap. 2, ἀλλ' ὄγε Στέφανος, μὴ εἶναι τὸ νεώτερον παρά τὴν κρατήσασαν ἀρχὴν παραδοσέν, ἐπικαινοτομῆν οἰόμενος, ἐπὶ τούτῳ διεγανάκτει : Id est, Stephanus nihil novi aut alieni a TRADITIONE AB ANTIQVO OBTINENTE, molendum arbitratus, animo ob hanc causam indignabatur. Augustinus quoque, lib. v de Baptismo contra Donatistas, cap. 23 : Apostoli quidem nihil exinde præceperunt : sed consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum TRADITIONE exordium sumpsisse credendum est : sicut sunt multa quæ universa tenet Ecclesia, et ob hoc ab apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non repariantur. Vincentius tandem Lirinensis in commentario suo c. 9, cum multa hanc in sententiam scribat, tandem ait, epistolam a Stephano missam ad Africam, ubi his verbis sanxit, nihil innovandum, nisi quod TRADITUM est. Quæ ipsa sunt Stephani verba, quæ Cyprianus supra memorabat. Et Cyprianus tamen illud in Stephano reprehendebat, quod Scripturis, quibus suam niti docerent Patres Africani, obduceret et opponeret traditionem, atque adeo traditionis nomine pravam vendicaret consuetudinem, quæ non esset ab apostolis, sed postea irrepisset. Sed de ista in ipsa Africa juniores a Cypriano abiere, et in argumento Stephani PP. acquievit, qui contendebat ante Agrippinum nusquam in Ecclesia iterari baptismum solitum. Et acquievit etiam tanto post Augustinus, lib. ii, cap. 7, de Baptismo contra Donatistas : Quam consuetudinem credo ex apostolica TRADITIONE venientem, sicut nulla non inveniuntur in libris eorum neque in conciliis posteriorum ; et tamen quia per universam Ecclesiam creduntur, non nisi ab ipsis tradita et commendata creduntur. Et lib. iv, cap. 24 : Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica institutum rectissime creditur. Vide eundem et lib. i contra Cresconium cap. 33. Secuti et hanc sententiam et traditionis prærogativam imperatores ab episcopis edocti, Valentinianus scilicet leg. I supr. ubi eodem sensu ait, contra INSTITUTUM omnium baptismum iterari ; Gratianus hac lege ubi pariter ait, INSTITUTIONES sequendas, et item, quod TRADITIO incorrupta servavi ; Honorius I. iv infr. ut traditum est. Eadem vero traditione sicut singularitas baptismi, ita et plerique ritus in baptismo, ne de aliis nunc dicam, defendebantur, ut prolixè et egregie multis demonstrat Tertullianus de Corona milit. cap. 34, 5, et Basilius de Spiritu sancto, cap. 27, veluti consecratio aquæ oleique unctionis, et ipsius qui baptismum accipit, renuntiatio Satanæ et angelis ejus ; lactis et mellis prægustatio, ipsa fidei professio, et alia id genus : tandem et trina mersio. Hieronymus quoque adversus Luciferianos : An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponatur, et ita invocetur Spiritus sanctus ? Exigis, ubi scriptum sit ? in Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hac parte consensus instar præcepti obtineret : nam et multa, quæ per TRADITIONEM in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scripturæ legis usurpaverunt, velut in lavacro ter mergitare. Quare et ad ipsum Dominum et apostolos hos ritus referre non verentur Chrysostomus, si Chrysostomi est Homilia de fide in Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, et Pelagius apud Gratianum, de Consecr. dist. 4. Et ita quoque hæc jam dicuntur et hic habentur Apostolorum præcepta, hæc apostolica et apostolorum fides, quam scilicet Traditio incorrupta servavit. Cui et Evangeliorum fides hic sociatur : Quomodo Augustinus quoque 204 etsi traditionem et consuetudinem urgeat, idem tamen, ne videretur humanis tantum argumentis agere, ex Evangelio do-

cumenta et testimonia protulit, quibus non solum idem colligeretur, sed plane ostenderetur : lib. i contra Donatistas : et lib. ii, cap. 14 ; lib. iv, cap. 7 ; lib. v, cap. 4 et 23.

Provocat et hac lege Gratianus ad superiorum Principum constitutiones, Constantini M., Constantii (ego Constantis malim, cui Africa cesserat, non Constantii, qui etiam hæretica labe adpersus erat) itemque Valentiniani.

Provocat et ad sanctionem seu præceptum quoddam anterius ad Nitentium datum : quod quale sit nondum comperio : illud crediderim anteriorem ipsiusmet Gratiani constitutionem hic indicari : et quidem emissam ad Nitentium tribunum et notarium (cujus mentio apud Ambrosium epist. 64) extra ordinem in Africam missum cum mandatis seu præcepto (quomodo et hic vocatur) ad cohibendos hæreticorum cœtus : ut cæteroquin tribuni et notarii ab imperatoribus cum mandatis et præceptis missi etiam in negotio religionis, de quo plene ad l. unic. supr. de mandatis Principum : ubi Marcellini et Dalmatii exempla inter alia.

Nunc de hujus legis sententia, quidque adversus rebaptizantes constituat Gratianus : nempe tria hæc, hunc in finem statuuntur :

Primum assistere miseris erroribus suis. Vicarii Africæ auctoritate jubentur, id est eorum cœtus inhibere his jubetur. Quod mirum : Flavianus enim hic Vicarius Africæ (cujus alioquin meminit quoque Aninianus Marcellinus extremo libro xviii, et Augustinus epist. clxiv ; vide Symmachum lib. ii, ep. xxvii et lxxiii) partis Donatistarum erat, quod Augustini locus, dicta epist. clxiv, ostendit, ubi Donatistas sic inducit loquentes, tum et eis respondet : At enim (sunt verba Donatistarum) et malos Christianis non licet persequi ? Esto (respondet Augustinus, non liceat : sed numquid hoc Potestatibus, ad hoc ipsum ordinatis, fas est objicere ? an apostolum debemus ? Sed vos, inquit (altera hæc est Donatistarum objectio), talibus (potestatibus) communicare non debetis ? Quid ergo (respondet Augustinus) ? vos Flaviano quondam Vicario partis vestræ homini, quia legibus serviens nocentes quos invenerat, occidebat, non communicastis ? Et sane l. iv supr. de Hæreticis, idem Gratianus (anno proximo 378 existimo) cœtus hæreticos dissimulatione Judicium agitari permittos testatur. Et vero ea lex (addatur et lex v cod.) huic firmandæ lata videtur : et utraque anterior aliqua lex antiquior adversus cœtus hæreticorum confirmatur : olim, inquit, dict. l. iv, Jussimus. Hac vero lege, Nihil ut ab eo tenore sanctio nostra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium præcepto fuerat constitutus.

Secundo, Ecclesias quas adhuc nonnullas retinebant Donatistæ, Ecclesiæ Catholicæ restituere jubentur.

Tertio, loca in quibus coierint confiscari jubentur. Ubi notandum ad id delegisse eos magnas domos seu fundos : de qua confiscatione Augustinus, lib. i contra litteras Petiliani c. 24.

Tandem sibi quisque nocitura quod sentit sentire monetur : sibi que solis fovere virus (nam ita repono) impiæ disciplinæ. Quod omnino congruit, sententiæ simul et verbis, l. v supr. de Hæreticis, quæ biennio ferme post hanc legem data est.

Et hæc quidem omnia Donatistas respiciunt. Neque enim audio Baronium existimantem posteriorem hujusce legis partem ad Manichæos spectare ; nam imo tota legis series contrarium ostendit. Denique duo Donatistarum genera hic constituuntur : nnum eorum qui Ecclesias adhuc quasdam contra fidem retinebant : alterum eorum, qui de Ecclesiis licet expulsi ; occulto tamen furore grassabantur, loca

fiscalis publicatio comprehendet, si piaculari doctrinæ secreta præbuerint : nihil ut ab eo tenore sanctio nostra diminuatur, qui dato dudum ad Nitentium præcepto fuerat constitutus. Quod si errorem suum diligunt, suis malis domesticoque secreto, soli tamen, foveant viros impiæ disciplinæ. Dat. xvi kal. Nov. cp. Gratiano A. IV et Merobaude Coss.

ANNO DOMINI 393.

IV.

DECRETUM HIPPONENSIS CONCILII

DE DONATISTIS CLERICIS IN NUMERO LAICORUM RECIPIENDIS,

Recitatum in concilio Carthaginensi anni 397.

Placuit etiam, ut quia in præcedentibus conciliis statutum est (1), ne quis Donatistarum cum honore suo recipiatur a nobis, sed in numero laicorum, propter salutem quæ nulli deneganda est (tantum autem inopiæ clericorum ordinandorum in Africa patiuntur Ecclesiæ, ut quædam loca omnino deserta sint), servetur quidem in istis, quod jam antea creditum (al. traditum) est : sed exceptis his, quos aut non rebaptizasse constiterit, aut qui cum suis plebibus ad communionem Catholicam transire voluerint. Sic enim scriptum est, quod duobus si conuerit Christianis, quidquid petierint impetrabunt (Matth. xviii). Non oportet dubitari, quod remoto scandalo dissensionis universæ plebis, invitata pacis compensatione et sacrificio charitatis aboleantur, quæ majorum suorum auctoritatem sequentes, repetitione baptismi promiserunt. Sed hanc rem placuit non confirmari priusquam exinde transmarina Ecclesia consulatur.

205 ANNO DOMINI 393.

V.

EPISTOLA CABARSUSSITANI CONCILII

A DONATISTIS MAXIMIANENSIBUS HABITI

Contra Primianum Donatistam Carthaginensem.

(Edita ex Augustino in Psalm. xxxvi.)

Sanctissimis Fratribus atque Collegis, per uni-

versam Africam, hoc est, per Provinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritiam, Byzacenam et Tripolin constitutis, sed et Presbyteris, diaconis, et universis plebibus, in veritate Evangelii nobiscum militantibus, Victorinus, Fortunatus, et Victorianus, Migginus, Saturninus, Constantius, Candorius, Innocentius, Cresconius, Florentius, Salvius, alius Salvius, Donatus, Geminus, Prætextatus (Assuritanus episcopus), Maximianus, Theodorus, Anastasius, Donatianus, Donatus, alter Donatus, Pomponius, Pancratius, Januarius, Secundinus, Paschasius, Cresconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, Guntasius, Quintasius, Felicianus, Salvius, Migginus, Proculus, Latinus et cæteri qui in Concilio apud Cabarsussi fuimus, in Domino æternam salutem.

Nemo est qui nesciat, fratres dilectissimi, de sacerdotibus Domini, non propriæ voluntatis, sed divinæ legis impulsu, tam in reos sententiam dicere, quam innocentibus inflictam, jure ab eis ac merito submovere. Non levi enim periculo subiacebit, quisquis aut reo pepercit, aut innocentem conficere pertentavit : maxime cum scriptum sit : *innocentem et justum non occides : et purgatione non purgabis reum.*

Hoc igitur edicto legis admoniti, necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ episcopum fuerat in ovile Dei sortita, seniorum litteris ejusdem Ecclesiæ postulantibus, audire atque discutere sub eo, ut explanatis omnibus aut innocentem, quod optabile fuerat purgarem, aut nocentem certe ostenderemus suis meritis esse damnatum. Optatissimum enim nobis fuit, ut plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ, eo se læteretur episcopo sublimatam, qui in omnia sanctus, et in nullo reprehensibilis haberetur. Propterea utique talem esse oportet Domini sacerdotem, ut quod populus pro se apud Deum non valuerit, ipse

ANNOTATIONES.

magnarum domorum seu fundorum illicite frequentantes. JACOBUS GOTHOFREDUS.

(1) In præcedentibus conciliis statutum est. Vetus Ecclesiæ Africanæ disciplina hæc fuit, ut hæretici et schismatici in clero constituti ad Ecclesiam redeuntes, sive prius in Catholica ordinati, vel apud hæreticos aut schismaticos promoti, ea conditione susciperentur, ut communicarent tantum ut laici, et satis haberent quod admitterentur ad pacem, nullam autem ordinationis et honoris prærogativam retinerent. Ita Cypr. ep. lxxii. Eamdem legem primum in Romana Ecclesia viguisse constat ex Innocent. I ep. xxii ad episcopos Macedoniæ. Idem statutum legitur in concilio Eliberitano, can. li. Attamen initius actum est aliquando cum schismaticis, ut in concilio Nicæno cum Novatianis, quos in clero manere synodus permisit, et cum Melitianis, quos etiam ulterius provehi non vetavit. Idem Donatistis initio schismatis indultum. Nam, ut observat S. Aug. ep. xliii, Miltiades Donato solo expulso paratus fuit communicatorias mittere cæteris qui a Majorino ordinati fuerant, eosque pro episcopis habere : ita ut in iis locis ubi duo essent episcopi quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet qui foret ordinatus

prior. In concilio Arelatensi nihil novi circa hoc statutum, quamquam hujus synodi patres optassent ut severior in Donatistas sententia proferretur, quemadmodum ex eorum epistolæ ad Miltiadem verbis intelligere est. At subsequentibus in conciliis Africanis vetitum fuisse, ne quis Donatistarum cum honore suo susciperetur, diserte hic asseritur in concilio Carthaginensi anni 401. In hoc Hipponensi anni 393, proponitur hujus severitatis relaxatio, in gratiam eorum tantum quos aut non rebaptizasse constiterit, aut qui cum suis plebibus ad communionem Catholicam transire voluerint. Sed antequam quidquam statueretur, transmarinam Ecclesiam consulti placuit. In concilio Carthaginensi anni 397, mandatum est, ut consulerentur præsules Romanus et Mediolanensis, utrum infantes baptizati a Donatistis ad clerum promoveri possent. Iterum in concilio Carth. anni 401, missa legatio ad eosdem antistites, ut liceret clericos Donatistarum in ordinibus suis suscipere. Tandem in concilio universali Africae ejusdem anni, pro bono pacis et ob inopiam clericorum, potestas facta est omnibus episcopis catholicis Donatistarum clericos suscipiendi cum ordinibus suis. J. G.

pro populo mereatur quod poposcerit impetrare : A
quia scriptum est : *si peccaverit populus , orabit pro
eo sacerdos : si autem sacerdos peccaverit , quis orabit
pro eo ?*

Scandala igitur Primiani , et ipsius nequitia sin-
gularis , sic in se cœleste iudicium provocavit , ut
horum criminum auctorem necesse esset penitus
amputare : qui recens ordinatus , presbyteros su-
pradictæ plebs ad conjunctionem impiæ conspira-
tionis impellens , hoc ab eis velut precario jure pos-
tulavit , ut ad damnandos quatuor diaconos , viros
egregios , ac singularibus meritis approbatos , Maxi-
mianum scilicet , Rogatianum , Donatum , itemque
Salganium , consentirent , et incunctanter ei pro-
mitterent accommodare consensum .

Cujus illi malâ præsumptione stupefacti cum rem
silentio reflissent , per se cogitatum scelus non
dubitavit implere , usque adeo ut in Maximianum
diaconum , virum , sicut omnibus notum est , inno-
centem , sine causa , sine accusatore , sine teste ,
absentem ac lecto cubantem , sententiam putaret
esse promendam : qui jam pridem clericos non dis-
simili furore damnarat .

Nam cum incestos , contra legem decretaque om-
nium sacerdotum , communioni sanctæ adjungeret :
cumque obsistente maxima parte plebis , etiam se-
niorum nobilissimorum litteris conveniretur , ut per
se corrigeret quod admiserat ; sua temeritate pos-
sessus , emendare contempsit . His itaque permoti se-
niores Ecclesiæ supradictæ , ad universum chorum
litteras legatosque miserunt , quibus non sine lacry-
mis deprecari sunt , ut ad se ferventius veniremus ;
quo perpenso libramine tentationibus exploratis ,
existimatio Ecclesiæ purgaretur .

Ad hanc proinde , cum secundum memoratorum
litteras veniremus ; nota sua ille ratione fervescens ,
adventum nostrum penitus declinavit . Qui usque-
quaque rebeli animo recalcitrans in malo permansit ,
ut , conducta multitudine perditorum , atque impe-
tratis officialibus , basilicaram januas obsedissent ,
qui ingrediendi nobis atque agendi solemnia inter-
dicent facultatem . Hæc si episcopum convenit fa-
cere , si Christianis licet admittere , si hoc Evan-
gelia protestantur ; probet aut judicet quisquis
amator aut assertor est veritatis . Hoc enim nobis
influxit frater aliquando proprius , quod nunquam
faceret alienus .

Decrevimus omnes sacerdotes Dei , presente Spi-
ritu sancto , hunc eundem Primianum , primo quod
super vivos episcopos , alios subrogavit : quod in-
cestos cum sanctorum communionem miscuevit : quod
presbyteros ad conjunctionem invidiam constringere
perentiarit : quod Fortunatum presbyterum in cloacam
secerit mitti , cum ægrotantibus baptismo
succurrisset : quod communionem Demetrio pres-
bytero denegarit , ut cogeret filium abdicare : quod
idem presbyter objurgatus sit , quod episcopos hos-
pitio suscepisset : quod supradictus Primianus mul-
titudinem miserit , quæ Christianorum domos ever-

teret : quod obsessi sint episcopi simul et clerici , et
postea ab ejus satellitibus lapidati : quod in basilica
casi sint seniores , quod indigne ferrent Claudianistas
ad communionem admitti : quod innocentes clericos
putaverit esse condemnandos : quod se **206** nobis
audiendum noluerit exhibere , cum basilicarum fores
ne ingrederemur , multitudine et officio intercluserit :
quod legatos a nobis ad se missos injuriose rejece-
rit : quod loca multa vi primo , dehinc auctoritate
judicialia usurpaverit : præter alia illicita ejus
admissa , quæ pro honestate styli nostri siluimus , a
sacerdotali choro perpetuo esse damnatum : ne eo
palpato , Dei Ecclesia aut contagione , aut aliquo
crimine maculetur . Quod id ipsum Paulus apostolus
exhortatur et admonet : *Præcepimus autem vobis ,
B fratres , in nomine Domini nostri Jesu Christi , ut
discedatis ab omni fratre inordinate ambulante : atque
adeo non immemores puritatis Ecclesiæ , conduci-
bile existimavimus , omnes sanctos consacerdotes et
omnes clericos , et omnes populos qui se Christianos
meminerunt , hæc nostra tractoria commonere , ut
omnes ejus communionem , utpote damnati , dili-
genti cura horreant . Ipse enim de suo interitu ra-
tionem reddet , qui hoc nostrum decretum non au-
diendo tentaverit violare .*

Placuit sanè nobis et Spiritui sancto , quod tempus
tardis ad convertendum reservetur sub eo , ut qui-
cumque consacerdotum vel clericorum suæ salutis
immemores , a die damnationis supradicti Primiani ,
id est a die viii kalendarum Juliarum , usque ad
diem viii kalendarum Januariarum , minus a Primiani
damnati communionem recesserint , tali sententia
constringantur . Laici quoque nisi se a supra dicto
die damnationis illius , intra diem Paschæ futuræ ab
ejus consortio separaverint , non posse quemquam
nisi per pœnitentiam , siquidem meminerint , Ec-
clesiæ reformari .

Victorinus Munacianensis episcopus subscripsi.
Fortunatus Dionysianensis episcopus subscripsi.
Victorianus Carcabanensis episcopus subscripsi.
Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Mig-
ginus ab Elephantaria episcopus subscripsi. Inno-
centius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin
pro collega meo Salvio Membressitano episcopo sub-
scripsi. Salvius Ausafensis episcopus subscripsi.
Donatus Subratensis episcopus subscripsi. Ge-
melius a Tameis episcopus subscripsi. Prætex-
tatus Assuritanus episcopus subscripsi. Maximianus
Stabatensis episcopus subscripsi. Datianus Cani-
cetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianensis
episcopus subscripsi. Theodorus Usutensis episcopus
subscripsi. Victorianus jubente collega Agnosio epi-
scopo subscripsi. Donatus Cebrijetanus episcopus
subscripsi. Natalicus Thelensis episcopus subscripsi.
Pomponius Macrianensis episcopus subscripsi. Præ-
cratius Balianensis episcopus subscripsi. Januarius
Aquenensis episcopus subscripsi. Secundus Jocu-
dianensis episcopus subscripsi. Pascadius a Vico
Augusti episcopus subscripsi. Cresconius Tacianensis

episcopus subscripsi. Rogallanus episcopus subscripsi. Maximianus Erumminensis episcopus subscripsi. Benenatus Tugatanensis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaianus Tigualensis episcopus subscripsi. Victorinus Lepimagnensis episcopus subscripsi. Guntasius Benefensis episcopus subscripsi. Quintasius Capsensis episcopus subscripsi. Felicianus Mustitanus episcopus subscripsi. Victorianus ex delegatione Migginus episcopi subscripsi. Latinus Mugiensis episcopus subscripsi. Proculus Girbitanus episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus pro fratre et collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitanus pro collega meo Galliono subscripsi. Secundianus Prisanensis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdatis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianensis episcopus subscripsi. Annibonius Rabantensis episcopus subscripsi. Item Annibonius petitus a collega meo Augendo Arensi episcopo subscripsi. Tertullus Abitenensis episcopus subscripsi. Primulianus episcopus subscripsi. Secundianus Aurisilianensis episcopus subscripsi. Maximus Pitānensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrensis episcopus subscripsi. Donatus Belliniensis episcopus subscripsi. Perseverantius Tevestinus episcopus subscripsi. Faustinus Binensis episcopus subscripsi. Victor Aluburitanus episcopus subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres.

ANNO DOMINI 394.

VI.

SENTENTIA CONCILII BAGAIENSIS

A DONATISTIS EPISCOPIS CCCX

Pro Primiano habiti, in Maximianum ejusque ordinatores ac socios pronuntiata.
(Ex variis Augustini locis collecta.)

Cum omnipotentis Dei et Christi ejus Salvatoris nostri voluntate, ex universis provinciis Africæ venientes, in Ecclesia sancta Bagalensi concilium gereremus, Gamalius, Primianus, Pontius, Secundianus, Jannarius, Saturninus, Felix, Pegasus, Rufinus, Fortunius, Crispinus, Florentius, Optatus, Donatus, Donatianus, et cæteri, numero trecenti et decem: Placuit Spiritui sancto, qui in nobis est, pacem firmare perpetuam, et schismata rescicare sacrilega (Lib. iv contr. Crescon. cap. 40).

Optata quidem pacis et concordia est juncta germanitas, sicut scriptum est: *Justitia et pax osculatae sunt invicem* (Ibid. cap. 16).

Licet enim viperei seminis noxios partus venenati uterf alveis diu texerit: et concepti sceleris uda coagula, in aspidum membra tardo se calore vaporaverint; tamen conceptum virus, evanescente umbraculo, occultari non potuit: nam etsi sero, publicum tamen facinus et parricidium suum, foeta scelerum vota pepererunt. Quod ante prædictum est: *Parturiit injustitiam, concepit dolorem, et peperit iniquitatem*. Sed quoniam serenum jam fulget et nu-

Abilo nec est confusa criminum sylva, cum ad pœnam designata sunt nomina. Indulgentiæ enim ante hac fuerat: dum clementiæ dimittimus lineam, invehit causa quos puniat (Lib. de Gest. cum Emer. 207 et lib. iv contr. Cresc. cap. 51; lib. ii contr. Parmen. cap. 5).

Sed veridica unda in asperos scopulos nonnullorum naufraga projecta sunt membra; et Ægyptiorum ad modum exemplo, pereuntium funeribus plena sunt littora: quibus in ipsa morte major est pena, quod post extortam aquis ultricibus animum, nec ipsam inveniant sepulturam (Lib. iv contr. Crescon. cap. 16).

Loquamur, charissimi fratres, schismatis causas: quia jam non possumus tacere personas. **MAXIMIANUM** fidei æmulum, veritatis adulterum, Ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore et Abiron ministrum, de pacis gremio sententiæ fulmen excussit: et quod adhuc eum dehiscens terra non absorbit, ad majus supplicium superis reservavit. Raptus enim pœnam suam compendio lucraverat funeris; usuras nunc graviores colligit sceleris, cum mortuis interest vivus (I. de Gest. cum Emer.).

Nec solum hunc sceleris sui mors justa condemnat. Trahit etiam ad consortium criminis plurimos cetera sacrilegii, de quibus scriptum est: *Venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione et amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem; contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum*. Nollemus quidem quemquam e proprii corporis junctura præcidi; sed quoniam tabescentis vulneris putredo pestifera plus habet in abscissione solaminis quam in remissione medicaminis; inventa est causa salubrior, ne per cuncta membra pestilens irrepât virus, ut compendioso dolore natum decidat vulnus (eod. lib.).

Famosi ergo criminis reos, **VICTORIANUM** Carcabianensem, **MARTIANUM** Sullectinum, **BEIANUM** Baianensem, **SALVIUM** Ausaphensem, **THEODORUM** Usulensem, **DONATUM** Sabratensem, **MIGGENEM** Elephantariensem, **PRÆTEXTATUM** Assuritanum, **SALVIUM** Membressitanum, **VALERIUM** Melzitanum, **FELICIANUM** Mustitanum, et **MARTIALEM** Pertusensem, qui funesto opere, perditionis vas sordidum collecta faculentia glutinarunt (I. iii contr. Cresc. cap. 53): sed et clericos aliquando Ecclesiæ Carthaginis, qui dum facinori intersunt illicito, incestui præbuerunt lenocinium, Dei præsentis arbitrio, universalis concilii ore veridico, damnatos esse cognoscite. Eos autem quos sacrilegii surculi non polluere plantaria, hoc est, qui a Maximiani capite, proprias manus verecundo fidei pudore retraxerunt, ad matrem Ecclesiam redire permisimus (I. de Gest. cum Emer.).

Placuit tamen decreto concilii, dilationem temporis dari, intra quod si quis corrigi voluisset, innocens haberetur (I. iv contr. Cresc. cap. 34). Quantum enim de reorum morte purgamur, tantum de innocentium reditu gratulamur (Eodem l. c. 35).

Ac ne angustum redeuntibus tempus, spem salutis A arctatæ dici pressura subducat; agnoscentibus quibuslibet longe manentibus præcedentibus statutis, universis usque ad diem octavum kalendarum Januarii proxime futurarum, agnitionis pandimus januam, ut integri honoris ac fidei regressi habeant fundamenta: quam si quisquam ingredi nequiverit pigra segnitie; sciat sibi ad omnes veniales aditus, sua voluntate viam esse subductam. Manebit enim circa eos dicta sententia, et post præstitutum diem redeuntibus fixa pœnitentia (l. iv *contr. Cresc. cap. 4*).

Data Bagai in Numidia viii kalendas Maias post consulatum Theodosii Augusti III, consulatu Augustorum Arcadii III et Honorii iterum (l. iii *contra Cresc. cap. 56, et l. iv c. 39*).

Interfuerunt Episcopi 310.

ANNO DOMINI 395.

VII.

SUPPLEX LIBELLUS

PEREGRINI PRESBYTERI ET SENIORUM ECCLESIE MUSTITANÆ REGIONIS PRIMIANISTARUM

Adversus Maximianistas.

(Ex Augustino, lib. iv *contra Cresconium cap. 4*.)

Post consulatum dominorum Arcadii III et Honorii iterum Augustorum, sexto nonas Martias, Carthagine in secretario prætorii Titianus dixit: « Peregrinus presbyter et seniores Ecclesiæ Mustitanæ regionis tale desiderium prosequuntur. Cum Ecclesiæ catholicæ sanctitatem vir memoriæ venerabilis ab errore perfidie Donatus assereret; in ejus nomen et cultum, mundi pene totius observantia nutrita coaluit. Sed cum ejus religionis laudandum mirandumque propositum, Maximiani cujusdam venena polluerent; multorum cœtus antistitum in unum Deo conspirante collectus, hominem vel potius pestem, quæ supernæ displicuit majestati, etiam puræ mentis propria coercitione damnavit.

« Eos quoque, quos alienæ præsumptionis error attraxerat, portu primo proposito pœnitendi, si reverti cuperent intra tempus ad religionis tramitem præstitutum, pari vigoris admonitione compescuit. Sed suis institutis iniquitas delectatur, et semetipsam non deserit, cum semel præcipitata corruerit. Idem namque Maximianus cœptam nutrit audaciam, D et alios sibimet consociat ad furorem.

« Inter quos etiam Felicianus quidam, qui primo recta sectatus, depravationis hujus attaminatione fuscatus, in Mustitana positus civitate, Deo omnipotenti parietes consecratos, et Ecclesiam venerandam quasi quadam obsidione creditit retinendam.

« Hunc etiam Prætextatus in Assuritanis partibus imitatur. Sed cum æquitatis tuæ innotesceret potestati consortium sacerdotum, jussisti, ut gesta testantur, exploso omni contradictionis effectu, sacratissimis sacerdotibus a profanis mentibus Ecclesias vindicatas oportere restitui » (l. iii *contr. Crescon. 56*).

208 ANNO DOMINI 397.

VIII.

DECRETUM CARTHAGINENSIS CONCILII

DE PARVULIS A DONATISTIS BAPTIZATIS.

CAN. XLVIII.

De Donatistis placuit, ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricium (romanum Episcopum) et Simplicianum (Mediolanensem), de solis infantibus qui baptizantur penes eosdem, ne quod suo non fecerunt iudicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediatur, ne promoveantur sacri altaris ministri.

ANNO DOMINI 398.

IX.

IN HÆRETICOS THEODOSII MAJORIS

CONSTITUTIO,

Decernens mulctam aurariam, ad quam ipsos etiam Donatistas cum cæteris hæreticis pertinere, Arcadii et Honorii rescripto postea declaratum fuit (ex lib. iii contra Cresconium, n. 51; et epist. 185, n. 25).

Imp. THEODOSIUS et ARCADIVS AA. Tatiano PF. P.

In hæreticis erroribus quoscumque constiterit, vel ordinasse clericos, vel suscepisse officium clericorum, denis libris auri viritum mulctandos esse censemus. Locum sane in quo veitit tentantur, si conviventia domini patuerit, fisci nostri viribus aggregari. Quod si id possessorem (quippe clanculum gestum) ignorasse constiterit, conductorem ejus fundi, si ingenuus est, decem auri libras fisco nostro inferre præcipimus; si servili sæcæ descendens, paupertate sui pœnam damni ac vilitate contemnit, cæsus fustibus deportatione damnabitur. Tum illud specialiter præcavimus, ut si villa dominica fuerit, seu cuiuslibet publici juris, et conductor et procurator licentiam dederit colligendi, denis libris auri proposita condemnatione mulctentur. Verum si quos talibus repertos obsecundare mysteriis, ac sibi usurpare nomina clericorum jam nunc proditum fuerit, denas libras auri exigi singulos et inferre præcipimus. Dat. xvii kal. Jul. Constantinop. Arcad. iii et Rufino Coss.

ANNO DOMINI 398.

X.

LEX HONORII

ADVERSUS IRRUENTES IN ECCLESIAS.

(Ex Cod. Theod. Lib. xvi, Tit. ii, de Episcopis, ecclesiis et clericis, l. 31.)

Imp. ARCAD. et HONORIUS AA. Theodoro PF. P.

Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus et ministris, vel ipsi cultui locoque aliquid importet injuriæ, quod geritur, litteris ordinum, magistratuum et curatorum, et notoriis apparitorum, quos Stationarios appellant, deferatur in notitiam potestatum, ita ut vocabula eorum qui agnosci potuerint, declarentur: et, si per multitudinem commissum dicitur, si non omnes, possunt tamen aliquanti cognosci,

quorum confessione sociorum nomina publicentur. Atque ita provinciarum moderator, sacerdotum, et catholice Ecclesie ministrorum, loci quoque ipsius, et divini cultus injuriam, capitali in convictos, sive confessos, reos sententia noverit vindicandum. Nec exspectet ut episcopus injurie propriae ultionem deponcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non solum liberum, sed et laudabile, factas atroces sacerdotibus, aut ministris injurias, veluti publicum crimen, persequi, ac de talibus reis ultionem mereri. Quod si multitudo violenta civilis apparitionis executione, et adminiculo ordinum possessorumve non potuerit presentari, quod se armis, aut locorum difficultate tueatur, judices Africani armatae apparitionis praesidium, datis ad virum spectabilem comitem Africae litteris, praelato legis istius tenore, deponcant, ut rei talium cri-

minum non evadant. Dat. vii kal. Maii, Med. Honorio III et Eutychiano Coss.

ANNO DOMINI 400.

XI.

LEX HONORII (1)

DE RESCRIPTO QUOD DONATISTAE A JULIANO IMPETRARANT. (Ex Cod. Theod. L. XVI, Tit. v, De Haereticis, L. 37.)

Impm. ARCAD. et HONORIUS AA. Hadriano PP. P.

Rescriptum, quod Donatistae a Juliano tunc Principe impetrasse dicuntur, proposito programme celeberrimis in locis volumus anteferri, et gesta, quibus est hujusmodi allegatio inserta, subnecti: quo omnibus innotescat, et catholice confidentiae stabilita constantia et Donatistarum desperatio fucata perfidia. Dat. v kal. Mart., Rav. Stilichone et Aureliano Coss.

ANNOTATIONES.

209 (1) Honorii imperatoris constitutiones ferme nunc sequuntur: namquam et lex 35 *supr.* ejusdem fuit. Sequuntur inquam, num. 17, puta haec lex, et leg. 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 51, 52, 53, 54, 55, 56. Et quidem, quod observandum, potissimam partem adversus *Donatistas*, emissa: de quibus haec quoque lex est: sic ut undecim in universum de Donatistis Honorii constitutiones hoc titulo liquido numerare liceat, ex quibus discimus quae Honorii mens, quod odium in Donatistas fuerit. Nempe haec illa Honorii tempora sunt, per quae Donatistae potissimum deseviere: et quidem, Circumcelliones in Africa, quae Donatistarum nutricula erat. Atque ut omittam quae sub eodem Honorio molitii illi sunt, jam inde ab imperii ipsius initio, atque adeo ante hanc legem, de hujus modo legis sententia nunc videamus.

Donatistis igitur per omnium ora traducendis, desperataeque et fucatae eorum perfidiae publicandae: contra, Catholicorum confidentiae et stabilitae constantiae efferendae, Honorius imp. hac constitutione, quae data est anno 400, Rescriptum quod a Juliano Apostata (ante 40 ferme annos) impetraverant, proposito programme, celeberrimis in civitatum locis anteferri, id est proponi ab Hadriano PP., simul et *Gesta*, quibus hujus allegatio, seu rescriptum insertum fuerat, subnecti jubet. Haec aperta hujusce l. est sententia, quae nullam juris constitutionem continet, sed Donatistarum tantum odium praefert. Quae ut melius intelligatur, de tribus videndum est: quodnam illud sit *Rescriptum* Juliani, simul et *Gesta* illa; quae tandem occasio fuerit hujusce legis sancienda. Quod primum attinet, res sic se habet:

Donatistae ante Julianum imp. a Constante imp. repressi, pulsus eorum ducibus, principibus, et basilicis eis ereptis, Juliano Apostata ad imperium evecto, legationem seu legatos, et in his Pontium, ad eum destinarunt, restitui se sibi basilicas, a Constante ereptas reddi, precibus petitorios: qui utique adulationis plenissimi Julianum adorti, dicentes: *Quod apud eum solum justitia locum habet* (quae hic fucata perfidia dicitur). Id quod a Juliano facile impetravere, eo: rescripto, cuius hac lege mentio sit. Cujus tum libelli, tum rescripti meminere Optatus Milevitanus lib. II, Chrysostomus lib. I contra *Gentes*; Augustinus contra *epist. Parmeniani*, lib. I, sub fin. p. 22; contra *litteras Petiliani* lib. II, cap. 92 et 97; *epistola ad Vincentium* 48, et *epist. ad Donatistas* 166. Nempe eo consilio, ut ita Christianos inter se committeret, cui pax et unitas christiana nimium displicebat; quem Juliani animum, ut in genere Ammianus Marcellinus lib. XXII, describit:

ita Chrysostomus lib. I contra *Gentes*, et Optatus lib. II, et Augustinus d. lib. I contra *Parmenianum et epist.* 166, hac in re nominatim tradit. Porro hujus rescripti quaedam inter caetera et ad locum refert Augustinus lib. II contra *litteras Petiliani* c. 97: *Quod Julianus*, inquit, *constituit dicens: Hoc quoque supplicantiibus Rogatiano, Pontio, Cassiano et caeteris episcopis, sed et clericis, accedit ad cumulum, ut abolitis quae adversus eos sine rescripto perperam gesta sunt in antiquum statum cuncta revocentur.* Et haec de rescripto Juliani ad preces Donatistarum. Quod quidem ut id obiter moneam, a Juliano Sirmii datum non fuit, quod probat vir doctus, ut ita huc trahat rescriptum, quod Sirmii datum dicitur et antiquatur, l. v *supr.* Neque enim Julianus princeps seu imperator Sirmii unquam fuit.

Quid *Gesta* hic sint, quibus hujusmodi allegatio inserta, videamus. Sane bifariam id accipi posse quis putet? Primum per gesta hic accipienda videantur acta a Legatis, seu allegationes Donatistarum apud Julianum, et sic supplicatio seu preces ipse, quibus in scripta redactis, rescriptum deinceps insertum. Quo sensu hoc codice non una lex ex parte Actorum apud principem, seu in consistorio ejus exhibetur, de quo vide *Prolegom.* Secundo putet quis hic accipienda gesta iudicium Africae: ubi sane Donatistae una cum rescripto a Juliano impetrato, preces Juliano oblatas, allegarunt, insinuarunt. Optatus lib. III: *Bene nosti quod vel a quo petiverint, et quam rogaverint, ut redirent et tecum venire potuissent, et nos didicimus, cum easdem preces; quas dederunt apud Africanos iudices allegarent; in quibus infra scriptum est: Datae ab episcopis partis Donati.* Augustinus pariter lib. I contra *Parmenianum* d. cap. 7, in fin.: *Juliano Donatistae, sicut iudicum gesta testantur, quibus hi quod impetraverunt, ALLEGARUNT, talibus verbis supplicaverunt. Dixerunt enim, quod apud eum solum justitia locum haberet.* Et contra *litteras Petiliani*, lib. II: *Pontius fecit, Pontium supplicavit, Pontius apud Apostatam solum justitiam locum habere praedicavit. His verbis sibi Pontium supplicasse in eodem rescripto suo nominatim sine ambage ipse Julianus expressit: Exstant ALLEGATIONES VESTRAE: non haec incerta fama, sed publica monumenta testantur.* Et rursum, c. 97: *Imperatori pagano et apostatae dicitis: Quod apud eum solum justitia locum haberet. Quibus precibus et rescripto, sicut ibi scriptum est (sicut ALLEGATIONIS GESTA testantur), pars Donati universaliter usa est. Nempe scripta principum qui impetraverant, ea iudicibus et iudicum gestis allegabant (les faisaient enregistrer au greffe des juges), ut docent praeterea hoc codice l. II *supr.* de integri restitut.; l. unic. *supr.**

210 ANNO DOMINI 401.

XII.

CONCILII CARTHAGINENSIS LEGATIO

AD CONSULENDUM ANASTASIUM ET VENERIUM DE PARVULIS APUD DONATISTAS BAPTIZATIS,

Ut in catholica Ecclesia clerici ordinari valeant.

Post consulatum Flavii Silichonis viri clarissimi XIV (vel XVI) kal. Julias, Carthagine in secretario Basilicæ Restitutæ, cum Aurelius episcopus una cum episcopis suis consedisset, adstantibus diaconibus, Aurelius episcopus dixit: « Ecclesiarum Dei per Africam constitutarum necessitates mecum optime novit charitas vestra, sanctissimi fratres. Et quoniam præstitit Dominus, ut ex aliqua parte sanoti coetus vestri esset congregata sententia, videtur mihi, ut has easdem necessitates, quas pro sollicitudine nostra indagare potuimus, in medium proferamus: quas cum approbaverit vestra sinceritas, sit consequens, eligendum esse unum e nostro numero consacerdotem, qui auxiliante Domino, orationibus vestris, et has ipsas necessitates suscipere possit et gnaviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes, ut tam sanctis fratribus et consacerdotibus nostris, venerabili sancto fratri Anastasio sedis

A apostolicæ episcopo, quam etiam sancto fratri Venerio sacerdoti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam ac dolorem atque inopiam nostram valeat intimare (ex his enim sedibus hoc fuerat prohibitum); quo noverint communi periculo providendum: maxime quia tanta indigentia Clericorum est, multæque Ecclesiæ ita desertæ sunt, ut ne unum quidem diaconum vel illiteratum habere reperiantur. Nam de cæteris superioribus gradibus et officiis tacendum arbitror: quia, ut dixi, si ministerium diaconi facile non invenitur, multo magis superiorum honorum inveniri non posse certissimum est. Et quotidianos planetas diversarum pene emortuarum plebium jam non sustinemus: quibus nisi fuerit aliquando subventum, gravis vobis et inexorabilis innumerabilium animarum peronatum causa apud Deum mansura est.

« Unde quoniam superiori concilio (*Conc. Afric. can. 24 Cod. can. Eccles. Afr. can. 57*) statutum esse mecum recognoscit unanimitas vestra, ut hi qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum seiro valentes erroris eorum interitum, et postea quam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate falsitatem eorum abhorrentes ad Ecclesiam Dei catholicam per universum mundum diffusam,

ANNOTATIONES.

de operibus public. l. xxvi supr. de cohortalibus; l. xii, et 13, 20, 30 supr. de petition. l. unic. supr. si vagum mancip. l. i supr. de incorporat. Et ita quidem rescripti gestis allegabantur, ut simul etiam preces, ad quas rescriptum emanaverat, allegarentur, seu intimarentur: quod et hic factum a Donatistis. Qua causa Honorius gestorum publicationem imperat; nam non nisi ex his fucata Donatistarum perfidia innotescere potuit: vice versa Catholicæ confidentiæ stabilita confidentia. Nempe quod Donatistæ, at non et Catholici, adulatione fucata et perfida Juliano obreperant, atque omne illud quod ab eo impetraverant, malis artibus impetraverant.

Nunc postremo loco inquirendum est, quænam occasio hoc tempore Honorio imper. præbita fuerit, ut Juliani apostatæ rescriptum hoc pro Donatistis, una cum eorum precibus, post tot demum annos ex actis proconsularibus publice proponi voluerit, atque omnibus innotescere. Putat haud absurde Baronius Donatistarum (et quidem Petilianii Donatistæ nominationi) epistolam seu invectivam in Catholicos huic constitutioni occasionem dedisse: qua, ut docet Augustinus pluribus locis, et inter cætera *epist. 48 et contra Petilianii epistolam lib. ii, cap. 92*, exprobravit Catholicis, quod a principibus adversus se sepe expetissent auxilium: atque inter cætera hæc in eam sententiam dixerat: *Quid autem vobis est cum... sæculi, quos nunquam Christianitas nisi invidios sensit, etc.* Addatur et Augustini locus *contra epistolam Parmeniani lib. i, cap. 7, circa fin.* ubi pariter hoc Donatistarum factum jam proscribebat anno superiore 399 (ut existimo). Has scilicet invectivas ad aures Honorii pervenisse, post legatos africanos anno 399 superiore, vel ipsum Possidium Calamensem episcopum: Honorium his commotum, in eorum Donatistarum opprobrium, prociaciam eorum offerri voluisse, qua ipsimet a Juliano imp. Apostatæ rescriptum seu auxilium impetrasse innotesceret. Fortassis et illud pulet quis Donatistas de legibus ab Honorio imperatore adversum se se latis querentes, Juliani factum jactasse exprobrandi animo, quasi minus æquitatis et juris Christiani ipsi a Christiano principe ferrent, quam a gen-

tili imp. olim tulerant, Christiani alioquin nominis osore. Quare visum Honorio, rescriptum Juliani cum precibus Donatistarum publice omnibus proponi, ut ita sciretur, quam bonis, imo fucatis artibus id Donatistæ impetrasset, imo quam desperata et fucata perfidia eorum fuerit: quam interpretationem jure videntur, quæ Augustinus scribit, tum passim *tam lib. i adv. Parmenianum, cap. 7, epist. 43*, contra, quam aliis longe artibus, puta Catholica confidentia, Catholicorum constantia stabilita fuerit, quos ad a veritate, ita et sinceritate nihil dimovere unquam valuerit; quod sane ex Juliani temporum historia liquet.

Quidquid hujus sit, ut omittam quod Augustinus testatur de actis Collationis Carthagenensis, quæ in Ecclesiis Africanis publice Quadragesimo tempore recitari mos fuit, *lib. de gestis cum Emerito*; ut omittam quod idem Honorius *l. lv infr.* voluit eadem gesta in publica monumenta relata, etiam maximo cogitore Marcelino perpetua habere firmitatem: simili certe postea exemplo anno D. 412, et Marcellina: acta de sceleribus Donatistarum post Collationem Carthagenensem publice proponi voluit in Theopropria, quo frequens, ut videtur, multitudo confluebat, velut locum Carthagine celeberrimum, eademque Augustinus per Ecclesiam recitari desideravit: *Græta, inquit epist. 158 ad Marcellinum, quæ promissi præstantia tua, vehementer exspecto, et in Ecclesia Hippensium jam recitari cupio, ac si fieri potuerit, parvones Ecclesiæ etiam in nostra diocesi constitutas: ut audiant homines pleneque agnoscant confessorum iniquitatis, non Dei timore extorquente poenitentiam, sed judiciaria diligentia crudelissimorum pectorum aperiendo duritiam: sive illorum qui de homicidio et de excecato ac debilitato Presbyteri corpore confessi. Et mox: Quod autem scripsisti eximitas tua, dubitare te, utram in Theopropria debeas eadem gesta jubere proponi; sed, si potest illuc frequens confluere multitudo: alioquin alius locus celebrior proponendus est, non tamen modo prætermittendum. Notanda inter cætera tria exempla illa, atque adeo mos publicandorum, recitandorum gestorum quondam cum hæreticis, in eorum, ut loquuntur, diffundam et convictionem. Jac. Gori.*

ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt, A debere talibus suscipiendum munus clericatus non impedire nomen erroris, cum veram Ecclesiam illorum putaverint ad fidem accedendo, et ibi Christo crediderint, et Trinitatis sacramenta perceperint; quæ omnia vera, et sancta, atque divina esse certissimum est, et in his omnem animæ spem constitutam. Quamquam et hæreticorum præsumpta audacia veritatis nomine palliata, hæc tradere audeat, quæ quoniam simplicia sunt, ut præmonet beatus apostolus dicendo, unus Deus, una fides, unum baptisma, et iterari non liceat, quod semel dari oportet, anathematizato nomine erroris recipiantur per manus impositionem in unam Ecclesiam, columbam, ut dictum est, et unam matrem omnium Christianorum, ubi omnia illa sacramenta salubriter, et æterna, et vitaliter accipiuntur: quæ perseverantibus in hæresi magnam damnationis pœnam conquirunt, ut quod eis in veritate ad æternam vitam consequendam esset luminosius, hoc in errore sit tenebrosius atque damnosius. Quod fugientes nonnulli, et matris Ecclesiæ ubera cognoscentes, qui illa omnia sancta mysteria amore veritatis crediderunt, atque perceperunt, quibus Sacramentorum rebus cum vitæ bonæ probitas accesserit, sine dubio ad officium clericatus tales esse applicandos, et maxime in tanta rerum necessitate, nullus est qui non concedat. Quamquam nonnulli ejusdem sectæ clerici cum plebibus atque honoribus suis ad nos transire desiderent, qui amore honoris aut persuadent ad vitam, aut retinent ad salutem. Sed hoc majori fratrum supradictorum considerationi dimittendum censeo, ut prudentiori suo consilio nostræ suggestionis sermonem cum perpenderit, quid de hac re eis placeat, nos informare dignentur. Tantum de his qui infantes baptizati sunt, satagimus, ut nostræ, si placeat, in iisdem ordinandis consentiant voluntati. Omnia ergo, quæ superius comprehendimus, apud sanctos episcopos agenda esse necesse honorabilis fraternitas vestra perpenderit. »

211 XLI.

CARTHAGINENSE CONCILIUM

ARRIGÆ UNIVERSALE, DE RECONCILIANDIS DONATISTIS.

Vincentio et Flavio viris clarissimis consulibus, idibus Septembris Carthagine in secretario Basilicæ Restitutæ, cum in concilio congregati in Ecclesia Carthaginensi consedissemus ex Africanis omnibus provinciis episcopi; id est, Aurelius ejusdem sedis episcopus cum collegis suis, quos eorum subscriptio manifestat: recitatis epistolis beatissimi fratris et consacerdotis nostri Anastasii Ecclesiæ Romanæ episcopi, quibus nos paternæ et fraternæ charitatis sollicitudine ac sinceritate adhortatus est, ut de hæreticorum et schismaticorum Donatistarum insidiis et improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam catholicam graviter vexant, nulli modo dissimulemus: gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo ac sancto amicitii suo, tantam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una

compagne corporis constitutis inspirare dignatus est.

Deinde pertractatis et consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente Spiritu Dei, eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de Domini corporis unitate inquieta dissensione præcis, leniter et pacifice agere (*Conc. Afric. can. 33; Cod. Can. Eccl. Afr. can. 66*): ut quantum in nobis est, omnibus qui eorum communione et societate irreitii sunt, per universas provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sunt: ne forte, sicut dicit Apostolus (*II Tim. II*), nobis in mansuetudine corripientibus diversa sentientes, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant de diaboli laqueis, captivati ab ipso ad ipsius voluntatem.

Itaque placuit, ut ex concilio nostro litteræ darentur ad judices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Ecclesiam catholicam, in quo Episcopalis auctoritas communiri (*al. contemni*) in civitatibus potest; id est, ut judiciaria potestate atque diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistæ basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirent: et gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere (*Conc. Afr. can. 34; Cod. Can. Eccl. Afr. can. 67*).

Deinde placuit ut litteræ mittantur ad fratres et coepiscopos nostros, et maxime ad sedem apostolicam (*Conc. Afr. can. 35. Cod. Can. Eccl. Afr. can. 68*), in qua præsidet memoratus venerabilis frater et collega noster Anastasius, quo noverit habere Africanam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem et utilitatem, ut ex ipsis Donatistis quicumque clerici correcto consilio ad catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque episcopi catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur; sicut (*V. August. Epist. 43, n. 16, et Epist. 185, n. 44 et 47*) prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est: quod multarum et pene omnium Africanarum Ecclesiarum, in quibus talis error exortus est, exempla testantur. Non ut concilium (*V. eandem Epist. 185, n. 45*) quod in transmarinis partibus de hac re factum est dissolvatur: sed ut illud maneat circa eos qui sic transire ad catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio (*al. concisio*) procuretur. Per quos autem vel omnimodo perfici, vel adjuvari manifestis frateruarum animarum lucris catholica unitas in locis in quibus degunt, visa fuerit; non eis obsit quod contra honores eorum (quamvis salus nulli interclusa sit) in transmarino concilio statutum est, id est, ut ordinati in parte Donati, si ad catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum concilium, sed exceptis his per quos catholicæ unitati consulitur.

Deinde placuit, ut his peractis (*Conc. Afr. can. 36*)

Cod. Can. Eccl. Afr. can. 69), legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest obtineri, e numero nostro ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant, quod adversus Ecclesiam catholicam juste possint dicere: maxime ut manifestum fiat omnibus per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint. Ubi eis divinitus demonstratur, si adtendere velint, tam inique tunc illos ab Ecclesiæ unitate præcisos, quam inique nunc clamant a se Maximianistas schisma fecisse: ex quorum tamen numero quos jam plenarii concilii (Bagaiensis) sui auctoritate damnaverant, in suis honoribus denuo receperunt, baptismum quem damnati et exclusi dederant, acceptaverunt: ut videant, quam stulto corde resistant paci Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cum ista faciant pro parte Donati; neque se istorum, quos ita receperunt, communionem propter intuitum pacis contaminari dicant, et nos contendant (*al. condemnent, vel contemnant*), id est, Ecclesiam catholicam etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accusantes convincere nequiverunt.

212 ANNO DOMINI. 402.

XIV.

CONCILII MILEVITANI

UNIVERSALIS AFRICÆ ARCADIO ET HONORIO A. A. V. COSS.

VI Kalend. Septembris habiti,

Decretum de Maximiano episcopo Bagaiensi.

De Maximiano autem Bagaiensi, et ad eum, et ad

A ipsam plebem placuit de concilio litteras dari, ut et ipse ab episcopatu discedat (1), et illi sibi alium requirant (*Cod. Can. Eccl. Afr. can. 88*).

ANNO DOMINI 403.

XV.

CARTHAGINENSIS CONCILII

EX TOTA AFRICA HABITI THEODOSIO AUGUSTO ET HONORIO V. C. COSS.

VIII Kal. Septembr.

Decretum de conveniendis Donatistis.

Aurelius episcopus dixit: « Quod in tractatu venit charitatis vestræ, puto hoc Ecclesiasticis gestis esse firmandum. Professio enim vestrum omnium hoc deprompsit, debere unumquemque nostrum in civitate sua per se convenire Donatistarum præpositos, aut adjungere sibi vicinum collegam, ut pariter eos in singulis quibusque civitatibus vel locis, per magistratus vel seniores locorum conveniant. Hoc si omnibus placet, edicatur. » Ab universis episcopis dictum est: « Omnibus placet, et omnes hoc subscriptione nostra firmavimus. Petimus etiam, ut epistolis ad iudices de concilio mittendis pro omnibus subscribat sanctitas tua. » Aurelius episcopus dixit: « Si videtur charitati vestræ, forma conventionis eorum recitetur, ut hunc tenorem prosecutionis omnes, si placuerit, teneamus. » Ab 213 universis episcopis dictum est: Recitetur. Lætus notarius recitavit.

Forma Conventionis Donatistarum.

Ille episcopus Ecclesiæ dixit: « Quid de auctoritate C illius (2) amplissimæ sedis impetraverimus, petimus gravitatem vestram recitari, et gestis innecti; atqui in effectum deduci jubeatis. Recitata autem jus-

ANNOTATIONES.

(1) *Ut et ipse ab episcopatu discedat.* Maximianus Bagaiensis episcopus (cujus etiam meminit Augustinus lib. III contra Cresconium cap. 43) ex Donatistarum schismate ad Ecclesiam catholicam conversus, cum pacifice a populo haud reciperetur, bono pacis consulens, ipse episcopatu cedendum existimavit, deque ea re litteras ad synodum misit quibus annuente Milevitani Patres spontaneam illius abdicationem admiserunt atque in ejus locum alium, Castorium fratrem ipsius subrogarunt, ad quem exstat epistola Augustini et Alypii 238, quæ laudes continet abdicantis se Maximiani his verbis: *Longe est gloriosius episcopatus sarcinam propter Ecclesiæ vitanda pericula deposuisse, quam propter regenda gubernacula suscepisse. Ille quippe se honorem si pacis ratio pateret, digne accipere potuisse demonstrat, qui acceptum non defendit indigne. Voluit ergo Deus etiam per fratrem tuum filium nostrum Maximianum ostendere inimicis Ecclesiæ, esse in visceribus Christi ejus, qui non sua querant, sed quæ Jesu Christi. Neque enim illud ministerium dispensationis mysteriorum Dei viculus aliqua sæculari cupiditate deseruit, sed pacifica per motus pietate deposuit, ne propter ejus honorem sæda et periculosa, aut fortasse etiam perniciosa in membris Christi dissensio nasceretur.* Et post pauca: *Te vero, fili carissime, qui nulla tali necessitate a suscipiendo episcopatu impediris, obsecramus, ut in episcopatu Vaginen-sis (legendum Bagaiensis) Ecclesiæ fratri tuo non ignominiose cadenti vel gloriose cedenti succedas. Exstat spontaneæ abdicationis non ab simile exemplum in Actis Ephesinæ synodi in œcumenicæ, de Eustathio Pamphylia provincie metropolitano, qui cu-*

ras molestiasque, quas Episcopale munus adferebat, non ferens, libello, quo abdicationis causæ continebantur oblato, ab episcopatu ultro se abdicavit, et ut ait epistola synodica concilii Pamphylia: *Τεθαρονημιος δὲ παρά τινων, καὶ ἀδικήτοις περιστάσεσιν ἐμδεθκώς, εἶτα ἐκ πολλῆς ἀγανακτασούσης ἀπειρηκώς τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐπειρηγμένων αὐτῷ φροντιδῶν καὶ διαχορούσεσθαι τὰς παρά τῶν ἐπιφρομένων αὐτῷ δυσφημίας δυνάμενος παραιτήτως προσεκόμισε βιβλίον. Ubi a quibusdam turbatus est, et in sollicitudines inexpectatas incidit; et cum præmulto otio, pondus curarum sibi impendentium ferre non esset assuetus, nec valeret convitia insidiantium repellere, cessionis suæ obtulit libellum. Qua quidem abdicatione admissa, episcopi provincie alium in ejus locum ordinarunt. Refert etiam Theodorus lector Martyrium Antiochenum episcopum Ecclesiæ suæ ultro renuntiasse: *Ἐλλῶν δὲ, inquit, εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ βλέπων Ἀντιοχεῖς ταραχαῖς καὶ στάσεσιν χαίροντας ἀπετάξατο τῇ ἐπισκοπῇ ἐπ' ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν κλήρω ἀνυποτάκτω, καὶ λαῷ ἀπειθεῖ, καὶ ἐκκλησία ἐβρύσομένη ἀποτάττομαι, φυλάττων ἑμαυτῷ τὸ τῆς ἱερουσύνης ἄξιωμα. Antiochiam vero reversus, cum Antiochenos tumultuationibus et seditionibus delectari cerneret, episcopatu renuntiavit, dicens in Ecclesia: Clero immorigero, et populo rebeli, et Ecclesiæ contaminatæ renuntio, servata interim mihi sacerdotii dignitate.**

CHRISTOPH. JUSTELLUS.

(2) Hujus amplissimæ sedis appellatione Baronius ad an. 403, intelligit Apostolicam sedem urbis Romæ, et censet missas ab ipsa litteras hic recitandas peti, quibus quæ ab ea fuerunt impetrata, nota

sione, atque actis innexa, dicat ille episcopus Ecclesie Catholicae: Mandatum ad Donatistas per vestram gravitatem perferendum audire, et actis inserere, et ad eos perferre dignemini, eorumque responsionem rursus apud acta vestra nobis insinuare. Convenimus vos ex concilii nostri catholici auctoritate missi, de vestra correctione gaudere cupientes, considerantes Domini charitatem, qui dixit: *Beati pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur* (Matth. v): et admonuit per prophetam, etiam his qui dicunt se fratres nostros non esse, dicere nos debere: *Fratres nostri estis* (Isai. LXVI, sec. LXX). Hanc ergo pacificam ex charitate venientem commonitionem nostram contemnere non debetis, ut si quid veritatis habere vos arbitramini, non dubitetis asserere; id est, ut congregato vestro concilio deligatis ex vobis, quibus causam assertionis vestrae committatis; ut nos possimus hoc facere, ut etiam de nostro concilio deligantur qui cum eis quos delegeritis, constituto loco et tempore, quidquid quaestionis est, quod vestram a nobis separat communionem, cum pace discutiant; et tandem aliquando adjuvante Domino Deo nostro sinem veterinosus error accipiat, ne propter animositatem hominum infirmæ animæ et ignari populi sacrilega dissensione dispereant. Si enim hoc fraterne acceperitis, veritas facile dilucescet: si autem hoc facere nolueritis, dissidentia vestra facile innotescet. » Cumque recitata esset, ab universis episcopis dictum est: « Satis placet, hoc fiat, » et subscripserunt: Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginensis huic decreto consensi, et præfecto subscripsi: similiter et cæteri episcopi subscripserunt.

ANNO DOMINI 403.

XVI.

LIBELLUS,

AB EODEM CARTHAGINENSI TOTIUS AFRICÆ CONCILIO DATUS SEPTIMINO PROCONSULI.

Æquitatem tuam petimus, Septimine vir clarissime, proconsulum summe sublimis. Multa contra divinas humanasque leges ab hæreticis de parte Donati Ecclesia Catholica sustinet, quæ si vel anterioribus vel recentioribus imperialibus jussis prohibenda et tollenda postulanda vellemus, nequaquam audere deberent de nostris actionibus conqueri, scientes se, cum nulla tali lege adjuvantur, schismaticos tamen suos Maximianistas per iudicium iussa locis ac sedibus eorum pellendos exturbandosque curasse. Verum tamen nos salutem eorum et nostræ existimationi pacifice consulentes, propter charitatem qua Christiani sumus, leniter eos volumus admonere, ut errorem suum cogitando et agnoscendo non negligant: aut si putant se habere aliquid veritatis, non eam furiosis Circumcellionum violentiis contra publicam

A quietem, sed tranquilla rationis redditione defendant. Unde petimus sublimitatem tuam, ut cum eos de hac re per magistratus sive in civitatibus, sive in pertinentibus territoriis admonere voluerimus, copiam nobis præberi gestorum et eos ex allegatione nostra honeste conveniri præcipias: quod consecuti agamus excellentiæ tuæ apud Deum uberes gratias. Dat. ab universis episcopis Catholicis ex concilio Carthaginensi D. N. Theodosio PP. Augusto et Rumorido V. C. coss. idibus Septembris, Carthagine.

Septiminius vir clarissimus proconsul dixit: « In quolibet loco antistitibus legis venerabilis ob quietis imperium gestorum conficiendorum tribuitur facultas: hoc etiam tenore hujus præceptionis limitato, ut intelligant se devix plebis magistris (f. magistri, id est, Donatistarum episcopi petentibus Catholicis, etc.) salubriter petentibus propriae persuasionis ratiocinia persolvere, ut rebus in medio prolatis amica legis moderatio servetur, superstitione sup-
plosa. »

214 ANNO DOMINI 404.

XVII.

CONCILII CARTHAGINENSIS,

ADVERSUS DONATISTAS AD HONORIUM IMPERATOREM LEGATIO ET COMMONITORIUM LEGATIS DATUM.

Gloriosissimo imperatore Honorio Augusto VI consule, xvi kal. Julias, Carthagine in basilica regionis secundæ. In hoc concilio legationem susceperunt Theasius et Evodius contra Donatistas: in quo concilio insertum est commonitorium, quod ita se continet:

Commonitorium fratribus Theasio et Evodid, legatis ex Carthaginensi concilio, ad gloriosissimos, religiosissimosque principes missis. Cum Domini auxilio piissimos imperatores adierint, ut eis insinuent, quemadmodum plena fiducia secundum superioris anni concilium, Donatistarum præpositi actis municipalibus sunt conventi, ut si confiderint de assertionibus suis, electis ex suo numero aliquibus idoneis, nobiscum pacifice conferrent, et mansuetudine christiana, si quid veritatis tenerent, non ambigerent demonstrare: quo ita sinceritas Catholica, quæ jam pridem superioribus temporibus claruit, nunc quoque per imperitiam, vel pertinaciam resistentibus innotesceret; sed quia dissidentia premebantur, nihil pene ausi sunt respondere. Unde quia impletum est erga eos episcopale ac pacificum officium, et illi qui veritati respondere nequiverunt, ad immanes violentias sunt conversi: ita ut multos episcopos multosque clericos (ut de laicis taceamus) insidiis oppresserint, Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint, ipsorum jam clementiæ est consulere,

fiat. Agitur profecto isthic de ipsa, quæ ejusdem concilii Carthaginensis precibus petita mox fuit, et impetrata a Septimino proconsule, sive a vicariæ præfecturæ sede, conficiendorum gestorum facultas. Unde dicitur, *Recitata autem jussione, illius videlicet,*

amplissima sedis; qua jussione magistratibus præcipiebatur, ut Catholicis episcopis fieret potestas conveniendi Donatistas per codices publicos. Hæc et illustrissima sedes et sedes illustrium potestatum vocatur in collatione Carthaginensi III, c. 167 et 170.

ut Ecclesia catholica, quæ eos religioso utero in A Christo genuit, et fidei firmitate nutrit, eorum etiam prospectione muniatur, ne temerarii homines religiosis temporibus infirmos populos terrendo prævaleant : quoniam seducendo depravare non possunt. Nota est enim, et sæpe legibus conclamata Circumcellionum, qua furiunt, detestabilis manus, quæ etiam ipsorum religiosissimorum supra principum frequentibus sanctionibus condemnata est, adversus quorum furorem possemus non insolita, nec a Scripturis sanctis aliena impetrare præsidia, quando Apostolus Paulus (Act. xxiii), sicut in Apostolorum Actibus fidelibus notum est, factiosorum conspirationem militari etiam submovit auxilio. Sed nos illud poscimus, ut Catholicis Ecclesiarum ordinibus (at. Ecclesiis ordinum), per civitates singulas, et vicinorum quorumque possessorum per diversa loca sine ulla dissimulatione tutio præbeatur. Simul etiam petendum, ut illam legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant : ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias Catholici provocati contestationem deposuerint, ut hoc saltem terrore a schismatica vel hæretica pravitate desistant, qui consideratione æterni supplicii emendari corrigique dissimulant. Petendum etiam, ut lex, quæ hæreticis vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel relinquendi delegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi vel sumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati, in Donatistarum errore perseverare voluerint. Cæterum illis qui consideratione unitatis et pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, si adhuc in errore hæretico constituti aliquid ante donationis, vel hæreditatis obvenit, his sane exceptis, qui lite pulsati putaverint ad Catholicam transeundum, quia de talibus credibile est, non metu cælestis iudicii potius, quam terreni commodi aviditate unitatem catholicam præoptasse. Ad hæc autem omnia, præsidio opus est potestatum suarum quarumcumque provinciarum, sane pro utilitatibus Ecclesiæ, quidquid intellexerint prodesse, agendi et imperandi liberam

decernimus legationem. Illud præterea cunctis nobis placuit : ut litteræ de cœtu nostro ad gloriosissimos imperatores, et eminentissimas potestates dirigantur : quibus instruatur nostro omnium consensu ad beatissimum comitatum legatos a nobis esse directos. Sed quia iisdem litteris ab omnibus subscribi tardissimum est, ne singulorum subscriptionibus eadem epistolæ onerentur, petimus, frater Aureli, ut iisdem tua charitas nostro omnium nomine subscribere dignetur. Et subscriperunt : Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis, huic decreto consensit, et subscripsi : similiter et cæteri episcopi subscriperunt. Litteræ etiam ad iudices mittendæ sunt, ut donec Dominus legatos ad nos redire permittat, tutiones per ordines civitatum, et possessiones prædiorum Ecclesiæ catholice impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua sibi jus sacerdotum improbissime vindicat, ab Hipponensi Diarrhytorum diœcesi secundum statuta imperatorum repellatur. Litteræ etiam ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ commendatione legatorum mittendæ sunt, vel ad alios, ubi fuerit imperator. Et subscriperunt. Item Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensit, et prælecto subscripsi : similiter et cæteri episcopi subscriperunt.

215 ANNO DOMINI 405.

XVIII.

HONORII LEX

IN REBAPTIZANTES.

Ex Cod. Theod., lib. xvi, titulus 5, de Hæreticis, lib. 38.

Imp. Arcad. Honor. et Theod. AAA.

Nemo Manichæum, nemo Donatistam (1), qui præcipue (ut comperimus) furere non desistunt, in memoria revocet : una sit Catholica veneratio : una salus sit : Trinitatis, par, sibi congruens, sanctitas expetatur. Quod si quis audeat interdictis sese illicitisque miscere, et præteritarum innumerabilium constitutionum, et legis, nuper a mansuetudine nostra prolatae, laqueos non evadat : et si turbæ forte convenerint, seditionis concitatos, aculeos acrioris commotionis non dubitet exerendos. Dat. prid. idus D Febr. Raven. Stilichone II et Anthemio Coss.

ANNOTATIONES.

(1) Manichæorum et Donatistarum spiritus, furor et error, cœtusque seditio sic ab Honorio imp. hoc edicto anno 405 retunduntur : firmatis anterioribus in eos constitutis, suaque lege nuper lata : pœnis severissimis propositis, atque ad unitatem omnibus invitatis.

Nempe hoc unitatis edictum est Honorii imp. per Africam missum : cujus ipse mentionem facit l. II infr. de Reliq. proximo sequente mense hujus anni : Edictum, inquit Honorius, quod per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diversa proponi volumus, ut innotescat Dei omnipotentis unam et veram fidem catholicam, quam recta creditas confiteatur, esse retinendam. De eodem accipienda et illa auctoris consularium, quæ Idacio subdita, Stilichone, inquit,

II et Anthemio (Coss.). His Coss. inter Catholicos et Donatistas Unitas facta. Unitas facta, id est, unitatis edictum, seu Henoticum factum. Meminerunt et Patres Africani, triennio post in concilio Carthagineensi decimo, anno 407 can. 99 Cod. Africani : Unitatis, inquam, Edictum : quod et illa verba ostendunt : Una sit Catholica veneratio : una salus sit : Trinitatis par sibi congruens sanctitas expetatur. Cujusmodi edicta Græci ἐνωτικὰ vocant : quale etiam Zenonei Imp. postea tulisse memorat Victor Tununensis in Chronico : Anastasius Imp., inquit, hæreticorum synodum faciens Henoticum Zenonis confirmat : et Theodorus Anagnostes elogia 2, ὁπίθετο λάβρα τῶ βασιλεῖ, πείθετο τὸν Ῥώμης Ἐπίσκοπον τῶ ἐνωτικῶ Σίνωνος ἐπιγράφων. Idque totum exstat apud Evagrium lib. III,

216 ANNO DOMINI 405.

XIX.

EJUSDEM IMPERATORIS

LEX ALTERA IN REBAPTIZANTES (1).

Ex Cod. Theod., lib. XVI, titul. VI, Ne sanctum baptismum iteretur, l. 3.

Imp. Arcad. Honor. et Theod. AAA.

Rebaptizantium non patimur devios errores, etc. Dat. prid. idus Febr. Raven. Stilichone II et Anthemio Coss.

A

XX.

TERTIA HONORII LEX

IN REBAPTIZANTES.

Ex Cod. Theod., lib. XVI, titul. VI, Ne sanctum baptismum iteretur, l. 4.

Imp. Arcad. Honor. et Theod. AAA. Hadriano PP. P.

Adversarios Catholicæ fidei exstirpare hujus decreti auctoritate prospeximus. Ideoque intercidentem specialiter eam sectam nova constitutione cen-

ANNOTATIONES.

cap. 14. Neque alius generis est Theodosii edictum quod continetur *l. cunctos populos supr. de fide cathol.* Sane hujusce Honoriani Henotici pars est quæ *l. in infr., ne sanctum baptismum iteretur*, quæ proinde huic coassanda est. Quinimo et hujus edicti partem facio eam legem quam memorat Augustinus *epist. 196* de quo ad *d. l. in.* Quin huic edicto de unitate exsequendo eadem die simul specialia ab Honorio mandata ad Hadrianum præfectum prætorio emissa fuere, quæ continentur *l. IV et V infr. Cod. tit. ne sanctum bapt. iter.* Ac specialius adhuc mox peculiari ad proconsulem Africæ lege edictum istud suum per diversa proponi jussit *dict. l. VII infr. de Religione.*

Causam huic edicto præbuere tum Patres Africani superiore anno 404 congregati, tum ea quæ exinde a parte Donatistarum secuta sunt. Patres nempe Africani cum Donatistarum et Circumcellionum pertinaces spiritus et furorem, quos ad amicabilem anno 404 de Religione collationem invitaverant (quod liquet ex *Can. 91, 92 Codicis Africani seu can. ult. et penult. concilii Carthaginensis 8* habiti superiore anno 404), viderent, legatione ad Honorium imp. missa et unitatis studium commendarunt, et pœnas adversus Donatistas sanciri expetiverunt (C quas utique sanctitas docet *d. l. 4 et 5*), et adversus Donatistarum furorem præsidium deposcere, ut plenissime eo *can. 93* continetur, ubi inter cætera aiunt : *Donatistas pacifica collatione apræta ad immanes violentias conversos fuisse, ita ut multos episcopos, multosque clericos (ut de laicis taceamus) insidiis oppresserint, Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint.* Et mox : *Nota est enim, et sæpe legibus conclamata Circumcellionum, qua furunt detestabilis manus, quæ etiam ipsorum religiosissimorum supra principum frequentibus sanctionibus condemnata est, adversus quorum furorem possimus non insolita, nec a scripturis sanctis aliena impetrare præsidia.* His addendæ et querelæ etiam privatæ episcoporum, et in his Maximiani episcopi Bagaiensis, quæ ad Honorium imperatorem eodem tempore perlata; de quibus Augustinus *epist. 48, 50, ad Bonifacium, p. 220, 221, 68; lib. III contra Cresconium, cap. 43; lib. III contra Julianum, cap. 1; in Breviculo collationis diei 3, cap. 11.* Hinc igitur Honorius his comperitis (quod ipsemet hoc edicto profitetur : *Qui præcipue, inquit (ut comperimus), facere non desistunt*). Edictum hoc promulgatum ivit, furori et errori Donatistarum cohibendis et seditiosis inhihibendis : Hinc pœnæ propositæ *d. l. IV infr. Ne sanctum baptismum.* firmatis in hac re anterioribus constitutionibus frequentibus (quas et ipsas Patres Africani ibidem memorant) suaque lege nuper promulgata.

Donatistas autem hac lege junguntur Manichæi : de quibus tamen nulla mentio fit in his, sive Patrum, sive privatorum, quæ ad Honorium perlata; sunt querelis, quæque huic edicto, ut dixi, occasionem præbuere. Attamen non inani conjectura ducor, ab Augustino impetratum hoc, qui superioribus pariter consulibus disputationem habuit cum Felice Manichæo, quem et ad fidem catholicam convertit : de

quo videndus in *Vita Augustini cap. 16.* Ipse Augustinus contra Manichæum *lib. II in fin.* et illa quæ ex codice quodam Nicolaus Faber extulit, quæque Baronius memorat anno 404, num. 128. Sed enim causam ipsemet *initio legis* indicat : Nempè hæc duo hæreticorum præcipue genera Africam tum turbasse; quod præter hanc legem docuit jam *l. 35 supr., docebit l. 40, 41, 43, infr. hoc tit.* videnda et quæ ad *d. l. 35*, notavi.

Porro minuitur hac lege Honorius legis laqueus seu pœnas lege nuper a se promulgata constitutas. Quibus verbis intelligo, multam pecuniariam decem librarum a Theodosio promulgatam, quæ antea statuta fuerat : id enim inter alia per legis laqueos intelligendum esse jam ostendi; imo et severiorem pœnam comminatur si turbæ convenerint. Certe Patres Africani quoque eo quo dixi concilio habito anno superiore, id ab Honorio petendum per legatos decrevere, ut legem illam Theodosii *quæ de auri libris decem in ordinatores vel ordinatos hæreticos seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiat, ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias Catholici provocati contestationem deposuerint.* De quo ipso est Augustini locus qui id egregie explicat, *epist. ad Bonifacium, p. 219.* De quo plura ad *l. prox.*

JACOB. GOTHOFRED.

(1) Honorii tres in Rebaptizantes constitutiones sequuntur : et omnes quidem constitutiones in Donatistas, cujus in Donatistas plures aliæ exstant *titulo de Hæreticis*, et quidem undecim numero : de quo vide quæ nos ad *l. 38 eo tit.* Neque eo secius, ad alios quoque hæreticos rebaptizantes hæc ipsa lex generaliter pertinere videatur.

Et cum brevis ejus et perspicua sit sententia, et sententiæ quam legi propior, utpote quæ neque definat quid, neque sanciat; atque ideo quoque a Cod. Justin. abest, unicum nobis in ea superest speciandum et notandum, quod ea non ad Magistratum aliquem directa sit, verum Edictum dicitur. Nempè lex hæc solemniter illius Honoriani edicti de unitate seu Henotici, per Africanas regiones anno D. 405 ad Patrum Africanorum legationem (de quo ad *ll. proximas*) emissa, pars est : pariter ut *lex 38 supr. de hæreticis*, quæ proinde huic coassanda venit, ad quam plene de hoc edicto Henotico seu unitatis dixi : cujus etiam mentio fit ab ipsomet Honorio *l. II infr. de Religione in can. 99 Codicis Africani*, et apud Idacium *his ipsis* Coss. *qui huic legi subnotati* : Eo edicto omnibus ad unitatem communitis, Donatistæ nominatim, ut et Manichæi damnati, eorumque cœtus prohibiti fuere : atque adeo et Rebaptizantium error, propositis in eos severissimis pœnis, si ad unitatem non redirent : quod præter hanc legem, et ad *d. l. 38*, ostendent adhuc proxime sequentes duæ leges 4 et 5, quæ et ipsæ huic conjungendæ sunt, velut eodem die datæ; etsi ad Hadrianum PP. directæ sint : ut cæterorumquidem eadem opera leges ad magistratus emissis solite, exsequendis edictis quæ populo proponerentur vulgarenturque. Tandem hujus ipsius edicti de unitate seu Henotici, pars quoque fors fuit

suumus, quæ ne hæresis vocaretur, appellationem A schismatis præferbat. In tantum enim sceleris progressi dicuntur ii, quos Donatistas vocant, ut baptismum sacrosanctum, mysteriis recalcatis, temeritate noxia iterent, et homines semel, ut traditum est, munere divinitatis ablutos, contagione profanæ repetitionis infecerint. Ita contigit, ut hæresis ex schismate nasceretur. Inde male credulas mentes ad spem secundæ indulgentiæ blandus error invitat. Facile est enim persuadere peccantibus, veniam prius præstitam denuo posse præstari; quæ si concedi iterum eodem modo potest, non intelligimus cur tertio denegetur. Hi vero et servos vel homines juri proprio subditos, iterati baptismatis polluunt sacrilegio. Quare hac lege sancimus, ut quisquis posthac fuerit rebaptizasse detectus, judici, qui Provinciæ præsidet, offeratur, ut facultatum omnium publicatione multatus, inopiæ poenam, qua in perpetuum afficiatur, expendat. Ita ut filiis eorum, si a paternæ societatis pravitate dissentiant, ea quæ fuerint paterna non pereant; ut si ipsos forsitan sævitas paternæ depravitate implicavit, ac reverti jam ad Catholicam religionem malunt, adipiscendorum his honorum copia non negetur. Ea præterea loca seu prædia, quæ feralibus sacrilegiis deinceps constiterit præbuisse secretum, fisci viribus applicentur: si tamen dominus aut domina, aut præsens forte fuisse, aut consensum præstitisse probetur: quos quidem iniusta etiam per sententiam notabit infamia. Si vero his nesciis per conductorem procuratoremve eorum in domo agitata hujusmodi facinus comprobatur, C præjudicio a prædiorum publicatione suspensio, impliciti sceleris auctores coerciti plumbo, exsilium, in quo omni vitæ 217 suæ tempore afficiantur, accipient. Ac ne forsitan sit liberum conscientiam piacularis perpetrati intra domesticos parietes silentio celare secreto, his qui forsitan ad rebaptizandum cogentur, refugiendi ad Ecclesiam Catholicam sit fa-

sententia constitutionis illius, quam memorat Augustinus *epist.* 166, quam Balduinus Constantino perperam tribuit, *Not. in Opiatum*, p. 82, cujus etiam verba nonnulla consignat: *Attendite* (Donatistas compellat) *quam manifestissima veritate per cor regis quod in manus Dei est, ipse Deus dixerit in ista ipsa lege, quam contra vos prolata dicitis: est autem si intelligatis prolata pro vobis. Attendite quid habeant verba principis. Nam si in eis qui primo initiati sunt, idcirco religio Baptismatis judicator infirma, quod ii a quibus accipitur, peccatores putantur, toties renovari necesse erit traditum sacramentum, quoties indignus fuerit inventus collati baptismi administrator et fides nostra non ex nostræ voluntatis arbitrio, neque ex divini muneris gratia, sed ex meritis sacerdotum et clericorum qualitate pendebit. Faciunt mille concilia episcopi vestri: huic uni sententiæ respondeant, etc.* J. G.

(1) Honorinæ constitutionis, ad Adrianum PP. emissæ, adversus anabaptismum Donatarum, eorumdemque hac parte vim et fallaciam, anno D. 405, latæ, hæc duæ partes sunt: et quidem eodem die sine que emissæ, quo Henoticum edictum, cujus pars est *lex 3 supr.*, et *l. 38 supr. de hæreticis*, quibus proinde hæc duæ quoque coassandæ veniunt. Nempe, quod ad *d. l. 3* quoque jam indicavi, eodem semper sine et

cultas, ut ejus præsidio adversus hujus criminis et societatis auctores, adtributæ libertatis præsidio defendantur, liceatque his sub hac conditione fidem tueri, quam extorquere ab invitis Domini tentaverint. Nec assertores dogmatis Catholici, ea qua cæteros qui in potestate sunt positi, oportet ad facinus lege constringi; et maxime convenit omnes homines sine ullo discrimine conditionis aut status infusæ cœlitus sanctitatis esse custodes. Sciant ii vero qui a supradictis iterare baptismum non timuerint, aut qui consentiendo hoc facinus propria hujus societatis permixtione damnaverint, non solum testandi sibi, verum adipiscendi aliquid sub specie donationis, vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam, nisi pravæ mentis errorem revertendo ad veram fidem consilii emendatione correxerint. Illos quoque par nihilominus poena constringat, qui memoratorum interdictis cœtibus seu ministeriis præbuerint conniventiam: ita ut moderatores provincialium, si in contemptum sanctionis hujusmodi consensum putaverint commodandum, sciant se viginti librarum auri poena esse multandos. Officia etiam sua simili condemnatione subjungenda. Principales vel defensores civitatum, nisi id quod præcipimus fuerint executi, vel his præsentibus Ecclesiæ catholice vis fuerit illata, eadem multa se noverint adinendos. Dat. prid. idus Febr. Raven. Süllichoue II, et Anthemio Coss.

XXI.

QUARTA LEX HONORII (1)

IN REBAPTIZANTES.

Ex Cod. Theod. Lib. xvi, Tit. vi, Ne sanctum baptismum iteretur. L. 5.

Impp. ARCAD. HONOR. ET THEOD. AAA.

Hadriano PF. P.

Ne divinam gratiam, sub repetito baptismo pollutam, Donatarum secreta violarent, et fallendi occasionem, severitate hujus præceptionis abolemus,

ANNOTATIONES.

Henoticum edictum ad populum per Africanas provincias propositum, Donatistis ad unitatem adducendis, invitandis: et hæc constitutio nostra, ad frangendam eorum contumaciam, audaciam, fallendique occasionem (ut *l. 5* dicitur) præcedendam. Hac scilicet duplici via Honorius Donatistas hoc tempore adgredi instituit, et edicti monitorio, et poenarum severitate, ut expresse dicitur *l. 5*, emissæ constitutione ad Adrianum PP. qui severitatem hujus leg. exerceri curaret, per moderatores provincialium, officiales, defensores, de quo *sine leg.* Mirum tantum ab hujus codicis conditoribus in duas leges eam constitutionem hic discernitam: et posteriore quidem, eandem sanctionem totidem verbis repeti, quæ priore jam continebatur.

Antequam ad ipsam constitutionis dispositionem accedo, duo præstanda, præmittendaque sunt. Primo tenendum hanc constitutionem, ut et Henoticum illud edictum, emissæ ab Honorio Imper. ad legationem concilii Carthaginensis quod habitum fuit anno superiore 404, Honorio A. vi et Aristeneto Coss., 6 kal. Julias. Quod ut ipsa temporum ratio suadet, ita fidem omnino faciunt capita legationis istius, eaque quæ ab imp. Honorio legatis petendo commissa fuerunt comprehensa eo Communitorio quod exstat in co-

statuentes, ut cætera hujusmodi homines pœna sequatur, legisque censuram experiantur ultricem qui

A in Catholicam religionem perverso dogmate commisissent. Jubemus igitur, *Ut si qui posthac fuerit re-*

ANNOTATIONES.

dice Canonum Ecclesiæ Africanæ c. 63, postea ostendemus.

Secundo loco spectanda nobis ea veniunt, quibus confodere et confundere nititur Honorius his legibus Donatistas et eorum anabaptismum; contra quibus fidem catholicam, legitimumque et singularem baptismi usum commendatum it; atque adeo rationes quibus eum adstruit.

Singulares ante omnia, variasque baptismatis appellationes, quæ hic usurpantur, colligere in unum juvat. Vocat scilicet id 1° *mysterium*, 2° *munus divinitatis*, 3° *indulgentiam*, 4° *infusam cœlitus sanctitatem*, 5° *divinam gratiam* (de qua gratiæ appellatione dixi jam ad l. 1. *supr.*).

Procedebant dein ea quibus odium suum Honorius adversus Donatistarum sectam et anabaptismum passim proficitur, verborumque adeo atrocitate ea confudit: vocat eos, adversarios catholicæ fidei: eos extirpare hujus decreti auctoritate prospexisse se: interdicendam (non *interdicendam*, ut quidam reponunt) specialiter eam sectam: scelus, temeritatem, noxiam pravitatem eis tribuit; contagione profanæ repetitionis ablutos inficere ait: iterati baptismatis sacrilegio pollnere: sævitatem depravitate imputat: feralia sacrilegia, facinus, piacularis perpetratum crimen, prævæ mentis errorem, gratiam sub repetito baptismate pollutam, perversum dogma.

Jam, summopere notandum quod ad historiam Donatistarum pertinet, simul et ad hæreseos et schismata differentiam. Nempe ait Donatistas *sectæ suæ prætulisse appellationem schismatis*, et revera tamen hæresim ex schismate ortam, dum anabaptismum invehunt. Quod hæreseos et schismatis differentiam attingit, est ea jam satis nota, ex obviis veterum testimoniis, Cypriani in his. Augustini et Balsamonis. Verus saltem auctor dialogi seu consultationis aut altercationis auctor inter Apollonium Philosophum et Zachæum Christianum lib. 2, de Novatianis agens: *Fuerunt hi aliquando nobiscum, sed Novato quodam auctore disrupti sunt: non tamen hæreticis æquandi, quia non a confessione catholica, sed a charitate dissentiant, atque in solam pietatem rebelles Dei misericordiæ subtrahunt, quos semel inimici laqueis irretitos restitui non admittunt, mundos se, atque, ut ipsorum verbo utar, Catharos vocant, et conventus extra Ecclesiam contrahunt.* Par ratio Donatistarum et schismatis eorum: de quo videndus vel Optatus Milevitanus. Sed enim, ut hac leg. dicitur, *hæresis ex schismate nata est*, ut ferme alias adsolet. Nempe notum, Donatistas nullo primum de religione seu capite dissidit, ab Ecclesia tantum catholica, et sic a corpore recessisse: verum postea schismati hæresim et obstinationem, anabaptismo invecito, odio catholicorum superinduxere, et in tantum scelerum progressi sunt, quod et Augustinus non uno etiam loco tradit: inter alia epistola 164, ubi ait: *eos schismatis crimen, etiam hæresim male perseverando fecisse.*

218 Notandæ etiam Honorii rationes e media Theologia in anabaptismum, ab episcopis quos proculdubio in consilium adhibuit suggestæ: præter generales quæ etiam aliis legibus continentur, ista plane Theologica: *Inde, inquit, male credulas mentes ad spem secundæ indulgentiæ blandum error invitat: facile est enim persuadere peccantibus, veniam prius præstitam denuo posse præstare: quæ si concedi iterum eo modo potest, non intelligimus cur tertio denegetur.* Huc pertinet illud Tertulliani lib. de Baptismo: *Semel baptismum inimus, semel delicta diluuntur, quia iterari ea non oportet.*

Antequam etiam de medijs agimus, atque ideo de justa Honorii his legibus severitate ad colhibendum anabaptismum, videndum quousque Donatistarum

scelus seu facinus vel fallacia hac in re processerint. Nempe domos, loca seu prædia seligebant, quæ feralibus ipsorum sacrilegijs præberent secretum: idque si non dominis, at conductoribus, procuratoribus eorum consentientibus, quos in partes suas trahebant: et sic conscientiam piacularis perpetrati intra domesticos parietes silentio celabant secreto: servos item suos ad id invitos cogebant: tandem et conniventes sibi sæpe in officio constitutos habebant. Hæ tres fallaciæ Rebaptizantium erant.

His igitur, horumque temeritati, imo omni fallendi occasione, ut dicitur l. 5, *hoc tit.* justam severitatem et propositionem opponit his legibus Honorius, septemque adeo media et remedia: cui omnino similis est ejusdem Honorii lex biennio post 40, *supr. de hæreticis.* in Manichæos, Phrygas, Priscillianistas. Primo, publicam hanc accusationem facit, dum in utraque l. 4 et 5 statuit, eos qui rebaptizasse detecti fuerint, judici qui provinciæ præest offerendos: et mox addit, maxime convenire omnes homines sine ullo discrimine conditionis aut status, infusæ cœlitus sanctitatis esse custodes: de qua publica hæreseos, ut et apostasiæ accusatione, *suis titulis.* Et sic humanum quodammodo genus omne in hos animat. Secundo Rebaptizantes bonis suis multari jubet, quæ fisco adquirantur, nisi filios jam orthodoxos habeant, vel qui fieri serio velint.

Tertio, loca in quibus rebaptizatio facta fuerit, domino sciente, consentiente, confiscari imperat: imo et dominum infamia notari. Quarto, conductores, procuratores cœscios plumbatis cæcos, in perpetuum exsilium dandos. Quinto, servis et colonis, quos domini ad anabaptismum cogere velint, Ecclesiæ perflugium patere debere, et ad libertatem ideo pervenire, seu, ut loquitur, *attributæ libertatis præsidio defendi.* Quod quidem adjectum videri possit, propter Crispinum Calamensem Donatistarum episcopum, qui colonos quosdam mercede attractos rebaptizaverat: de quo Augustinus epistola 173, et contra litteras Petiliani cap. 88; et hic interim casus aliis addatur, quibus servi et coloni pro præmio libertatem adipiscuntur. Sexto, testandi, adipiscendi aliquid ex donatione, vel contrahendi sui rebaptizantibus, quique eorum cœtibus seu ministerijs præbuerint conniventiam, in errore permanentibus adimit. Quod ad Patrum Africanorum petitionem et legationem sancitum; sic enim illi in commonitorio legalis datus; *Petendum etiam, ut lex quæ hæreticis, vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi vel sumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cœcati in Donatistarum errore perseverare voluerint. Cæterum illis, qui consideratione unitatis et pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ jus hæreditatis pateat, si adhuc in errore hæretico consistitis aliquid ante donationis vel hæreditatis obvenierit: ubi vides eandem quoque exceptionem: nisi, inquit Honorius, prævæ mentis errorem revertendo rursus ad fidem consilii emendatio correxerit.* Ergo revertentibus ad fidem Catholicam et ipsis, et eorum filiis supra venia data: et sic post propositas pœnas severissimas veniæ spe, Donatistarum perversitatem frangi posse credit Honorius: et limitatio tamen quadam addita a Patribus Africanis: *his sane exceptis, qui lite pulsati putaverint ad Catholicam transeundum: quia de talibus credibile est, non metu cœlestis judicii potius quam terreni commodi aviditate unitatem catholicam præoptasse.* Quod tamen Honorio displicuit anno 407, r. l. 41. *supr. de hæret.* quæ hanc in rem est elegantissima et humanissima.

Postremo rectoribus provinciarum, officialibus eo-

baptizare detectus, Judici qui Provinciae praesidet offeratur, ut facultatum omnium publicatione multatus, inopiae penam expendat, etc. Dat. Prid. idus Feb. Ravennae. Stilichone et Anthemio Coss.

XXII.

LEX HONORII

DE EDICTO UNITATIS

Per Africam proponendo.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI, Tit. II, De Religionē, L. 2.

Imp. ARCAD. HONOR. ET THEOD. AAA.

Diotimio Proc. Africae.

Edictum, quod de Unitate (1) per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diversa proponi volumus, ut omnibus innotescat Dei omnipotentis unam et veram fidem Catholicam, quam recta credulitas confitetur, esse retinendam. Dat. III non. Mart. Rav. Stilichone et Anthemio Coss.

219 XXIII.

DECRETUM CONCILII

HABITI STILICHONE ITERUM ET ANTHEMIO V. G. COSS.

X. Kalend. Septembr. Carthagine in Basilica regionis secundae.

Ut quia apud Carthaginem tantum unitas facta est,

ANNOTATIONES.

rum, provincialibus, item et defensoribus hanc curam injungit, multaque adeo minatur Honorius, huic rei coniventibus, vel vim non arcantibus. Quod tralatitium, et quidem eidem Honorio gemina germana leg., ab eodem Honorio Imp. l. 40, *supr. de haeret.*, similiter in negotio Manichaeorum, Phrygum, sive Priscillianistarum usurpatum, ut et l. 45, *eodem tit.*, et l. 46; similiter ut iisdem injunxit ut vim a Judaeis et Gentilibus amolirentur, in quiete degentibus, l. 24 *infr. de Pagans*, ita et a Patribus Africanis postulatum: sic enim in communitorio: *Sed nos illud poscimus ut Catholicis Ordinum (et sic Principatum) per civitates singulas, et vicinorum quorumque possessorum per diversa loca sine ulla dissimulatione tutio praebatur.* Et mox: *Ad haec autem omnia praesidio opus est potestatum suarum quorumcumque provincialium.* Quatuor haec scilicet hominum genera in provinciis erant, qui oppressis tuitionem praebere debebant, quosque vigilare oportuit, ne quid adversus leges admitteretur: de defensoribus, vid. quae in Paratitilo *tit. de defensorib.* congesta sunt; de principalibus vide Paratitilo *de decurionib.*

(1) Edictum de unitate, seu *ἑνωτικὸν* missum ab Honorio Imp. in Africam adversus Manichaeos et Donatistas fuerat ipso anno 405, mense superiore Februarii. Quod Idacti quoque consularia testantur Stilichone et Anthemio: *His Coss. inter Catholicos et Donatistas unitas facta.* Cujus quidem edicti Henotlici pars est *lex 38 supr. de Haereticis, et lex 4 supr. Ne sanctum baptismum iteretur.* Ejusdemque mentio fit triennio post in concilio Carthaginensi decimo anno 407, *Canone 99 Codicis Africani.*

Huic igitur Edicto exsequendo ut eodem die simul specialia ab Honorio mandata ad Hadrianum PP. Italiae (sub quo Africa erat) missa fuere (quae continentur l. 4. et 5, *Ne sanctum baptismum iteretur*), ita uno mense post, Martio, inquam, peculiari hac ad praesens Africam lege, Edictum istud per Africam Honorius proponi jubet, quo omnibus innotesceret. De quo proponendorum Edictorum more et ratione alibi dictum plene.

Ceterum de Henotico hoc, aliisque Henoticis, vide quae dixi plenius ad d. l. 38, *supr. De Haer. J. G.*

(2) MULTA AURARIA DECEM AURI LIBRARUM clericis haereticorum Ministris a Theodosio Magno imposita,

dentur etiam litterae ad iudices, ut et in aliis provinciis et civitatibus operam impendi jubeant unitati. Ut gratiarum actiones de Carthaginensi Ecclesia pro universa Africa, de exclusione Donatistarum, cum episcoporum litteris ad comitatum mittantur. Recitatae sunt litterae Papae Innocentii: ut episcopi ad transmarina pergere facile non debeant; quod hoc ipsorum episcoporum sententiis confirmatur. Ut propter gratiarum actionem et exclusionem Donatistarum duo clerici Ecclesiae Carthaginensis ad comitatum mittantur. (*Conc. Afr. can. 64; Cod. can. Eccl. Afr. can. 94*).

XXIV.

LEX HONORII

QUA MULTA (2) STATUITUR IN DONATISTAS.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI, Tit. V, De Haereticis, L. 39.

Imp. ARCAD. HONOR. ET THEOD. AAA. Diotimio suo Sal.

Donatistae superstitionis haereticos, quocumque loci, vel fatentes, vel convictos, legis tenore servato, penam debitam absque dilatione persolvere decernimus. Dat. VI, idus Decembr. Raven., Stilichone II, et Anthemio Coss.

anno 392, l. 21, *supr.* hac Honorii filii ipsius constitutione ad Donatistas haereticos (qui tamen se haereticos negabant) ubicumque, fatentes vel convictos, expresse porrigitur: porrigitur, inquam, nam hoc est illud quod illis verbis indicatur: *legis tenore servato penam debitam absque dilatione persolvere decernimus.* Ut miror Baronium consignata *haec leg.* nihilominus scribentem, Honorianam de multa auraria decem librarum persolvenda constitutionem desiderari. Nos illud videamus, quibus gradibus ad *hanc leg.* ferendam Honorius adductus fuerit. Primo, quidem anno superiore 404, Patres Africani eo concilio ita decreverant, ut habetur *can. 93 Cod. Africani, simul etiam petendum, ut illam legem quae a religiosa memoriae cornu patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores vel ordinatos haereticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita d. inceptis confirmari praecipiant, ut in eos valeat contra quos proferri eorum insidias Catholici provocati contestationem deposuerint: ut hoc solum terrore a schismatica vel haeretica pravitate desciscant, qui consideratione aeterni supplicii emendari corrigique dissimulant.* Sequantur nunc Augustini loca, hanc in rem; primum procedat locus *epistolae 50 ad Bonifacium comitem rei militaris, de moderate coercendis haereticis pag. 219: Antequam istae leges quibus ad convivium sanctum coguntur intrare, in Africam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur in quibus et ego eram, quamvis Donatistarum rabies usquequaque saeviret, non esse petendum ab imperatoribus, ut ipsam haeresim juberent omnino non esse, penam constituendo eis, qui in illa esse voluissent, sed hoc potius constituerent ut eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam vel praedicarent loquendo vel legere constituendo. Quod eo modo fieri aliquatenus posse arbitrabamur, si legem piissime memoriae Theodosii, quam generaliter in omnes haereticos promulgavit, ut quisquis eorum vel Episcopus vel Clericus ubi debet esset inventus, decem libris auri multaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant haereticos, ita confirmarent, ut non omnes ea multa ferirentur, sed in quorum regionibus aliquas violentias a clericis vel a circumcellionibus vel populis eorum Ecclesia catholica pateretur, ut scilicet post protestationem Catholicorum, qui fuissent ista perpassi, jam cura Ordinum ad persol-*

XXV.

DECRETUM CONCILII

HABITI HONORIO VII, ET THEODOSIO II, AUG. COSS.

Idibus Junii Carthagine in Basilica Regionis secundæ.

De plebibus vel diœcesibus ex Donatistis conversis.

Ut illæ plebes, quæ conversæ sunt a Donatistis, et

A habuerunt episcopos, sine dubio, inoconsulto concilio habere mereantur: quæ autem plebes habuerunt episcopum, et eo defuncto voluerint non episcopum proprium habere, sed ad aliqujus episcopi diœcesim pertinere, non eis esse denegandum. Nec non et illud suggestum est, quod plebes, ante legem imperatorum de unitate latam, quicumque converterunt

ANNOTATIONES.

vendam multam episcopi sive ministri cæteri tenerentur. Ita enim existimabamus, eis territis et nihil tale facere audentibus, posse libere doceri et teneri catholicam veritatem, ut ad eam cogere nemo, sed eam qui sine formidine vellet, sequeretur, ne falsos et simulatores catholicos haberemus. Et quævis aliis fratribus aliud videretur, vel ætate gravioribus, vel multarum civitatum et locorum currentibus, ubi firmam et veram Catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis Dei constituta esset et firmata, dum per priorum imperatorum leges ad communionem homines Catholicam venire cogentur, obtinuimus tamen, ut illud potius quod dixi ad imperatoribus petere, decretum est in concilio nostro, legati ad Comitatum missi sunt. Sed Dei major misericordia qui sciret, eorum legum terror, et quædam medicinalis molestia, quam pravis vel frigidis animis necessaria, et illi duritiæ quæ verbis emendari non potest, sed tamen aliquantula severitate disciplina potest, id egit ut legati nostri, quod susceperant obtinere non possent. Jam enim nos prævenierunt ex aliis locis quædam episcoporum querelæ gravissimæ, qui mala fuerant ab ipsis multa perpessi, et a suis sedibus exturbati: præcipue horrenda et incredibilis cædes Maximiani episcopi catholici Ecclesiæ Vaggiensis effecit, ut nostra legatio jam quid ageret non haberet. Jam enim lex fuerat promulgata, ut tantæ immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur quam ipsa sæviebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse, non sineretur impune. Non tamen supplicio capitali, propter servandam etiam circa indignos mansuetudinem christianam, sed pecuniariis damnis propositis, et in episcopos vel ministros eorum exilio constituto. Et mox: Hinc ergo factum est ut Imp. religiosus et pius perlatis in notitiam suam talibus causis mallet piissimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigere, et eos qui contra Christum Christi signa portarent, ad unitatem Catholicam terrendo et coercendo redigere, quam sæviendi tantummodo auferre licentiam et errandi ac pereundi relinquere. Jam vero cum ipsæ leges in Africam, etc. Idem epistola 68: Crispinus judicatus hæreticus, nec pœna decem librarum auri, quæ in hæreticos ab imperatoribus fuerat constituta, per mansuetudinem Catholicam feriri permissus est, et tamen ad Imp. appellandum putavit. Cujus appellationi quod ita responsum est: Nonne vestrorum præcedens improbitas et eadem ipsius appellatio extorsit, ut fieret? nec tamen etiam post ipsum rescriptum, intercedentibus apud Imp. nostris episcopis eadem auri condemnatione multatus est. Ex concilio 220 autem nostri episcopi legatos ad comitatum miserunt qui impetrarent, ut non omnes episcopi et clerici partis vestræ ad eandem condemnationem decem librarum, quæ in omnes hæreticos constituta est, tenerentur, sed hi soli quorum in locis aliquas a vestris violentias Ecclesia catholica pateretur. Sed cum legati Romam venerunt, jam cicatrices episcopi catholici Vagitanii horrendæ ac recentissimæ imperatorem commoverant, ut LEGES TALEM mitterentur, quales et missæ sunt. Idem epist. 169, ad Donatistas: Et tamen cum Crispinus propter hoc factum in proconsulari judicio convinceretur hæreticus, ejusdem episcopi Possidii intercessu decem libras auri non est exactus. Cujus benevolentiam et mansuetudinem ingratus, ad Imperatores Catholicos ausus est appellare. Unde hanc in vos iram Dei de qua murmuratis, multo importunius et vehementius provocavit. Idem, lib. 3, contra Cresconium, cap. 47: Crispinus episcopus

vester exhibitus est, quod se esse proconsuli querenti negaverat, facillime convictus hæreticus; decem tamen LIBRAS AURI, quam multam in omnes hæreticos Imperator major THEODOSIUS constituerat, intercedente Possidio non est compulsus exsolvere. Qua mitissima sententia non contentus, nescio quo consilio, quod displicuisse cæteris omnibus dicebatur, ad ejusdem Theodosii filios provocandum putavit. Acceptum est rescriptum quod pars Donati jam sciret se ad illam Pœnam aurariam cum cæteris hæreticis pertinere; et quæ mox sequuntur, ubi vocat recentissimas leges. Idem contra litteras Petilianii lib. VII, cap. 83: Ipsa Catholica Ecclesia solidata principibus catholicis imperatoribus terræ marique armatis turbis ab Optato atrociter et hostiliter oppugnata est. Quæ res coegit tunc primo adversus vos allegari apud Vicarium Seranum legem illam de decem libris auri, quas vestrum nullus adhuc pendit, et nos crudelitatis arguitis. Idem epistola ad Crispinum ipsum 173: Nam possemus agere, ut decem libras auri secundum Imperatoriam jussa persolveres. An forte propterea non habes unde reddas quod dare jussi sunt rebaptizatores, dum multam erogas, ut emas quos rebaptizes. Possidonius quoque in v. Augustini, cap. 12: Crispinus, inquit, proconsulari, etc. libellari sententia est PRONONCIATUS hæreticus. Proque illo apud cognitorem catholicum episcopus intercessit ne auraria multa exigeretur, et ei beneficium impetratum. Unde cum ingratus ad piissimum Imp. provocasset, ab Imperatore relationi debitum est responsum solum, et consensum PRÆCEPTUM NULLO PRORSUS LOCO Donatistas HÆRETICOS esse, et ad JURA LEGUM omnium contra hæreticos latarum ubique teneri debere. Ex quo et iudex propter officium, et idem Crispinus quod minime fuerat EXACTUS præcepti sunt denas libras auri fieri JURIBUS INFERRI. Qui postremus Possidonii locus hujus legis sententiam et verba prope ipsa exprimit: Ait, Donatistas hæreticos esse. Lex ipsa habet, Donatistæ superstitionis hæreticos, et infr. l. 44, Donatistarum hæreticorum, de quo mox plura. Ait, nullo prorsus loco: item ubique ipsa lex, quocumque loci. Ait: ad JURA LEGUM omnium contra hæreticos latarum ubique teneri debere: lex ipsa ait, legis tenore servato. Denique ait, præceptos quod minime fuerant exacti denas libras auri fieri JURIBUS INFERRI. In ipsa lege ait Honorius, pœnam debitam absque dilatione persolvere decernimus. Itaque jam dubium nullum, hanc illam esse Honorii legem, de multa decem librarum auri Donatistis hæreticis imposita: Hæreticis, inquam, Donatistis. Quæ unica voce Honorius indicat rationem hujus leg. et cur multam a Theodosio M. patre in hæreticos generaliter latam, in Donatistas quoque proroget: quia et ipsi hæretici sint: quod etiam indicat Augustinus epist. 50 ad Bonifacium, et Possidonius in vita Augustini cap. 12, locis quos superius consignavi. Quare et Donatistarum hæreticorum idem Honorius dixit l. 44, infr. ubi vide adhuc quæ dicam; et l. 41, hæreticorum sive Donatistæ sive Manichæi sint; et l. 46, ne Donatistæ vel cæterorum vanitas hæreticorum. Quamquam proprie adhuc hæreticorum voce ministri, clerici et episcopi Donatistarum intelligi videntur. Neque enim omnibus Donatistis hæc pœna hæc lege imposita: neque Donatistæ omnes multati (quod factum post deum l. 52 et 54, infr.) idque alia et alia pœna. Denique historia hujus rei sic habet: Patres Africanæ superiore anno decruverant, potendum ab Honorio, ut multa illa auraria

episcopi ad Catholicam, ipsi eas obtinere debeant: A
verum a lege unitatis, et deinceps oporteat universas
Ecclesias vindicare sibi episcopos catholicos eorum
locorum, ad quos loca sub hæreticis pertinebant
vel conversorum ad Catholicam, vel non conversorum
hæreticorum, et dioceses, et si qua forte sunt
instrumenta Ecclesiæ, vel ad ejus jus pertinentia.
Qui vero aliqua usurpaverunt, post legem usurpata
conventi restituant. (*Conc. Afr. can. 66; Cod. Can. Eccl. Afr. can. 99.*)

XXVI.

OCCASIO LEGUM SUBSEQUENTIUM.

In concilio Carthaginensi subsequentis anni 407,
die 16 junii *legationem iterum suscepit Fortunatianus
episcopus contra Paganos et hæreticos*. In altero item
concilio ejusdem anni 407, habito Carthagine die
13 octob. *legationem contra Paganos et hæreticos
susceperunt Restitutus et Florentius episcopi, eo tempore
quo Severus et Macarius occisi sunt: et propter eorum
causam Evodius et Theasius et Victor episcopi cæsi
sunt.*

Legationis causam discere licet ex Augustini ad
Olympium epistola 96, n. 2, quo nimirum per novum
Imperatoris edictum *noverint inimici Ecclesiæ, leges
illas quæ de idolis confringendis et hæreticis corrigendis
vivo Stilichone missæ sunt, ex voluntate Imperatoris*

ANNOTATIONES.

violentis tantum Donatistis et Circumcellionibus imponeretur. Verum et Crispini provocatio et cicatrices
episcopi Vagitani id apud Honorium effecere, ut omnibus
Donatistarum clericis et ministris latentibus vel convictis
pœnam adriariam imponeret. Quamquam hoc ipso anno
ante hanc legem, septem mensibus post legationem
Patrum Africanorum, severiorem longe ab Honorio
pœnam Donatistis rebaptizantibus impositam, puta
bonorum proscriptionis, docet d. l. 4, 5, in fine. *Ne sanctum bapt. iter. J. G.*

(1) Pœnitentibus seu conversis hæreticis per Africam,
Donatistis et Manichæis et similibus, hac Honorii
constitutione humana prorsus et benigna venia datur,
pariter ut hoc ipso jam anno l. xl. prox. *supr. vers.*
alioquin, circa filios tantum Manichæorum: non circa
ipsum: pariter ut pœnitentibus et conversis Donatistarum
filiis l. 4 *infr. ne sanctum Baptisma*. Et hac quidem
lege adeo pœnitentibus seu conversis venia datur,
ut simplici confessione, quocumque tandem tempore,
etiam executionis mox faciendæ, licet vel sera
confessione conversis detur, licet inveteratum malum
longa et diuturna meditatione nutritiverint, inter ipsa
quoque pericula atque in miseris ipsis invocato
religionis subsidio. Neque quidquam interesse vult
Honorius, de quo tamen vel maxime dubitatum videtur,
sive ante leges a se in hæreticos latus, sive post eas
latus ad hæresim prolapsi, conversi dein fuerint. Sera
nempe numquam est hæreticorum conversio ad
evitandas pœnas hæreticis propositas. Ita, inquam,
Honorius generaliter et quoad evitandas pœnas, et ad
abolitionem, ut loquitur. Quod omne velut singulare
notandum est. Alioquin quoad lucrum emergens
captandum concilio Carthaginensi 8, quod habitum
anno 404, ante triennium Patribus Africanis aliquod
temporis discrimen placuisse video, ut patet ex
Canone 95. *Cod. Afric. Caterum, inquit, illis qui
consideratione unitatis et pacis se corrigere voluerint,
absque interdicto hujus legis, capiendæ hereditatis
aditus pateat, si adhuc in errore hæretico constitutis
aliquid ante donacionis vel hereditatis obvenerit;*

*piissimi constitutas: quo nesciente vel nolente factas,
sive dolose jactant, sive libenter putant; atque hinc
animos imperitorum turbulentissimos reddunt, et
(Catholicis) periculose ac vehementer infestos. Hinc
vero subsequentium occasio legum.*

221 ANNO DOMINI 408.

XXVII.

LEGES HONORII

QUIBUS PŒNAS ADVERSUS DONATISTAS ALIOSQUE HÆRETICOS
LATAS RENOVAT.

Ex Cod. Theod. l. xvi, tit. 5, De Hæreticis, l. xli. Impm. ARCAD. HONOR. et THEOD. AAA. Porfyrio Proc. Africæ.

Licet crimina soleat pœna purgare, nos tamen
pravas hominum voluntates admonitione pœnitentiæ
volumus emendare. Quicumque igitur hæreticorum
(sive Donatistæ sint, sive Manichæi, vel cujuscumque
alterius præ opinionis, ac sectæ), profanis ritibus
adgregati, catholicam fidem et meritum (quæ omnes
homines cupimus observare) simplici confessione
susceperint, licet adeo inveteratum malum longa ac
diuturna meditatione nutritiverint, ut etiam legibus
ante latis videantur obnoxii; tamen hos, statim ut
fuerint Deum simplici religione confessi, ab omni
noxa absolvendos esse censemus (1): ut ad omnem
reatum, seu ante contractus est, seu postea (quod

His sane exceptis qui lite pulsati putaverint ad catholicam
transeundum, quia de talibus credibile est, non metu
cælestis judicii potius, quam terreni commodi aviditate
unitatem catholicam præoptasse. Certe etsi Apostatis
pœnitentibus venia proposita, attamen nonnisi
Catechumenis Apostatis ea data, at non etiam iis qui
ex fidelibus seu competentibus, id est, post susceptum
sanctum baptismum in apostasiam prolapsi, quorum
flagitium pœnitentia non obliteratur, quæ sententia
est l. 4, *infr., de Apostatis*, quam Cujacius *Paratitl. Cod.*
numquam intellexit.

Suffragio igitur justæ pœnitentiæ quamlibet seræ
hæreticos absolvi voluit Honorius. Neque dubium mihi
id ab Honorio constitutum, occasione concilii Carthaginensis
10, quod hoc ipso anno D. 407, habitum fuit ante sex
ferme menses pariter, ut ad ejusdem postulationem
legem 34, *supr., de Episcopis* dedit, quæ lex huic
jungenda est: ut ad eam probatum est. Quod primum
hujus rei præjudicium habeo. Alterum accedit ex
canone ejus quod dixi concilii, ubi hæc inter alia
habentur *Canone 99 Cod. Africani: Sane ut illæ plebes,
quæ conversæ sunt a Donatistis, et habuerunt episcopos,
sine dubio, inconsulto concilio habere mereantur:
quæ autem plebes habuerunt episcopum, et eo defuncto
voluerint non episcopum proprium habere, sed ad
alicujus episcopi diocesis pertinere, non eis esse
denegandum. Nec non et illud suggestum est, quod
plebes ante legem imperatorum de unitate latam,
quicumque converterent episcopi ad Catholicam, ipsi
eas obtinere debeant: verum a lege [id est post legem]
unitatis, et deinceps oporteat universas ecclesias
vindicare sibi episcopos catholicos eorum locorum,
ad quos loca sub hæreticis pertinebant, vel
conversorum ad catholicam vel non conversorum
hæreticorum, et dioceses, et si qua forte sunt
instrumenta Ecclesiæ, vel ad ejus jus pertinentia.
Qui vero aliqua usurpaverunt post legem
usurpata conventi restituant. Vides de conversis
pariter agi; vides tempora, quæ hic miscentur,
distingui, puta conversionem ante legem de unitate
latam, et post eam latam.*

nolumus) contrahitur, etiamsi maxime reos pœna videtur urgere, sufficiat ad abolitionem, errorem proprio damnasse iudicio, et Dei omnipotentis nomen, inter ipsa quoque pericula requisitum, fuisse complexum: *Quia nusquam debet in miseris invocatum religionis deesse subsidium.* Ut igitur priores, quas statuimus leges, in excidium sacrilegarum mentium omni executionis urgeri iubemus effectu, ita hos, qui simplicis fide religionis, licet sera, confessionem maluerint, censemur datis legibus non teneri. Quæ ideo sanximus, quo universi cognoscant, *nec profanis hominum studiis deesse vindictam, et ad rectum redungere cultum, legum quoque adesse suffragium.* Dat. xvii Kal. Dec. Rom. Honorio VII et Theod. II. AA. Coss.

XXVIII.

IBID. L. XLIII.

Idem AA. Curtio PF. P.

Omnia quæ in Donatistas (qui et *Montenses* vocantur) Manichæos, sive Priscillianistas, vel in Gentiles, a nobis generalium legum auctoritate decreta

sunt, nonsolum manere decernimus, verum in executionem plenissimam effectumque deduci: ita ut ædificia quoque, vel horum, vel cœlicolarum etiam, (quæ nescio cuius dogmatis novi conventus habent) Ecclesiis vindicentur. Pœna vero lege proposita veluti convictos tenere debebit eos, qui Donatistas se confessi fuerint, vel Catholicorum communionem re-fugerint sævæ religionis obtentu, quamvis Christianos esse se simulent, etc. Dat. xvii kalend. Decemb. Romæ Basso et Philippo Coss.

222 XXIX.

IBID. L. XLIV (1).

Idem AA. Habe Donate K. NB.

Donatistarum hæreticorum, Judæorum nova atque inusitata detexit audacia, quod catholicæ fidei velint sacramenta turbare. Quæ pestis atque contagio ne latius emanet ac proluat. In eos igitur qui aliquid quod sit Catholicæ sectæ contrarium adversumque tentaverint, supplicium justæ animadversionis expromi præcipimus. Dat. viii kalend. Decemb. Rav. Basso et Philippo Coss.

ANNOTATIONES.

(1) Confirmantur his legibus, ut et *l. xix infr. de Paganis* (quæ his jungenda est), ab Honorio anno D. 408, post, cæsum Stilichonem, superiores a se latæ constitutiones in Donatistas, Manichæos, Priscillianistas, Gentiles; quin et ad Cœlicolas eædem propagantur; de quibus dicam suo titulo *de Judæis Cœlicolis*. Confirmantur, inquam, per præfecturam prætorianam Italiæ, ac nominatim Romæ (quod *Montensium* mentio ostendit, qui utique nonnisi Romæ fuere). Donatistæ quippe *Montenses* Romæ dicti; ideo quod Romæ primum Ecclesiam suam in monte habuere. Optatus Milevitanus *lib. 2: Speluncam quamdam foris a civitate gradibus sepserunt, ubi ipso tempore conventiculum habere potuissent, unde Montenses appellati sunt.* Augustinus libro *de hæres. ad Quodvultdeum: Isti hæretici in urbe Roma Montenses vocantur, quibus hinc ex Africa solent episcopum mittere.* Meminit idem et *epist. 163.* Hieronymus chronico anno 556: *Quidam sectatores Donati etiam Montenses vocant, eo quod Ecclesiam Romæ primum in monte habere cœperunt.* Et in *Lucifer: Marcionitas, Valentinianos, Montenses sive Campates.* Et in *epist. ad Marcellum: Quum Reticii Augustodunensis episcopi qui quondam a Constantino (male legitur Constantinopolitano) imperatore sub Sylvestro episcopo ob Causam Montensium misus est Romam.* Augustinus *epist. 165,* de quodam episcopo Donatista loquens: *Sed ex transverso, inquit, ex Africa ordinatum miserunt qui paucis præsidens Afris in urbe Roma Montensium vel Cuzupitarum vocabulum propagavit.* Ubi Balduinus pro Cuzupitarum suspicabatur legendum *Rupitarum.* Nam et idem Augustinus *de Unitate Ecclesiæ cap. 3: Si enim, inquit, sanctæ Scripturæ in Africa solu designaverunt Ecclesiam et in paucis Romæ Rupitanis vel Montensibus, et in domo vel patrimonio unius et Hispanæ mulieris, quidquid de chartis aliis aliud proferatur, non tenent Ecclesiam nisi Donatistæ.* Nempe *Rupitani* dicti, simili allusione et ludibrio quo Montenses et Campates: Donatistæ igitur Montenses dicti Romæ. Quare allucinat Epiphanius qui Novatianos Romæ ait vocatos *Μοντησιους.* Sed multo magis errant qui Montenses a Montano dictos autumant. Nunc ad rem. Quin et subscriptio *legis 43 supr. hoc tit. et l. 9 infr. de Paganis,* id evincit, hanc legem ad urbem Romam pertinere: *Data Romæ,* id est, reddita, proposita. Nam hoc tempore Honorius Ravenna consistebat (ut præter Chronologiam Cod. Theod. docet et Zosimus). Rur-

sum nominatim per Africam; Donatus enim cui *lex 44* inscribitur, proconsul Africæ hoc tempore erat, ut docet *l. 19, supr., de pœnis.* Et Augustinus *epist. 157 et 158.*

Et vero ferendarum harum legum hæc occasio fuit: Nempe Stilichone hoc ipso anno cæso, ante trimestre ferme, illico hæretici et pagani jactare cœperunt, leges adversus se latas de idolis confringendis et hæreticis corrigendis, vivo Stilichone missas, ac nominatim in Africam, non ex voluntate Honorii constitutas, verum eo nesciente vel nolente, quod Augustinus disertis verbis scribit *epist. 129* ad Olympium comitem magistrum officiorum, cui superior lex inscribitur. Unde eas irritas esse putabant et intendebant, pariterque cum cæteris Stilichonis actibus rescindendas: quinimo et hac occasione in Catholicos insurrexere, vimque eis intentavere. Ideo et privatim et publice eas leges recentari ac confirmari catholici illic petiere. Nempe Patres Africani hoc anno, 3 Id. Octobr., legationem ad Honorium destinavere contra paganos et hæreticos, episcopi privatim ad comitatum profecti: Augustinus quoque privatim eo sine ad Olympium, eam quam dixi epistolam dedit, quæ hic tota reddenda foret, nisi modum horum commentariorum excederem. Ex eo nempe liquet, de illis quas dixi gentilium et hæreticorum post cæsum Stilichonem molitionibus, de privatorum querelis, et ad comitatum profectio, de legatis ex Africa mittendis ad Honorium admittendis, de celeritate exhibenda. Tam gravibus igitur querelis exciuit, et, ut credere par est, Olympii studio, Honorius (has leges promulgavit, confirmandis anterioribus suis legibus. *Omnia, inquit Honorius, quæ a nobis generalium legum auctoritate decreta sunt, nedum MANERE decernimus, verum in executionem plenissimam effectumque deduci.* Quamquam mihi mens ea, hæc leges non ad Patrum Africanorum postulationem latas (utpote quorum legatos serius ad Honorium pervenisse, Augustinus *d. epist. 179* ad Olympium testatur), verum latas ad privatas Augustini ipsius et aliorum querelas, quæ *media hyeme,* ut ipse Augustinus testatur, ad Honorium pervenerunt et legatos prævenerunt. Atque ipse Augustinus apud Olympium hoc instantier egit, ut negotium hoc diligentissima acceleraretur instantia, quacumque primum exorta occasione maturaretur: neque illud ullo modo differendum; etiam antequam episcopi qui ideo profecti erant, videret,

223 XXX.

IBID., L. XLV (1).

Idem AA. Theodoro PF. P. II.

Defensorum Curialium, omniumque officiorum specula custodiat, ne quis intra aliquam civitatem, vel ulla territorii parte secreta, qui ab Ecclesie catholice sacerdote dissidet, illicite cohibitionis habeat facultatem. Ipsa etiam loca juri publico sociari, seclusa omni excusatione, censemus: et proscriptos eos in exilium detrudi, qui audent disputare ea, et

adserere, quae institutio divina condemnat. Dat. v. Kalend. Decemb. Raven. Basso et Philippo Coss.

ANNO DOMINI 409.

XXXI.

IBID., L. XLVI (2).

Idem AA. Theodoro PF. P. II. Post alia.

Ne Donatistae, vel ceterorum vanitas haereticorum, aliorumque error, quibus Catholicae communionis cultus non potest persuaderi, Judaei, atque Gentiles

ANNOTATIONES.

quam primum vigilantia potuerit accelerandum. Quare lex 46 demum, sequentis anni initio ad Patrum Africanorum postulationem emissa fuerit.

Supplicio igitur haereticos Donatistas affici, ac nominatim l. 44, Honorius jubet, qui ipsi catholicis vim et mortem per haec tempora intentavere, nonnullis etiam episcoporum per Africam necatis: cujus proconsul Donatus, cui lex illa inscribitur. Et Augustinus tamen epistola peculiari ad hunc ipsum Donatum proconsulem Africae, puta 127, Donatistas coerceri, non occidi, enixe ab eo postulavit; ubi inter alia haec observentur: *Unde ex occasione terribilium Judicium, ac LEGUM ne aeterni iudicii poenas incidant, corrigi eos cupimus, non necari; nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec supplicii quibus digni sunt exerceri. Sic ergo eorum peccata comperce, ut sint quos panteat peccavisse. Quaesumus igitur, ut cum Ecclesiae causas audis, quamlibet nefarii injuriis appetitam vel afflictam esse cognoveris, potestatem occidendi te habere obliviscaris; petitionem nostram non obliviscaris.* Et mox: *Cito interim per edictum excellentiae tuae noverint haeretici Donatistae MANERE LEGES contra errorem suum latis, quas jam nihil valere arbitrantur et jactant, ne vel sic nobis parcere aliquatenus possint. Plurimum autem labores et pericula nostra quo fructuosa sint adjuvabis, si eorum vanissimam et impiae superbiae plenissimam sectam non ita cures, IMPERIALIBUS LEGIBUS comprimere, ut sibi vel suis videantur qualescumque molestias pro veritate atque justitia sustinere, sed eos cum hoc abs te petitur, rerum certarum manifestissimis documentis, apud acta vel praesentia tua, vel minorum Judicium, convinci atque instrui patiaris, etc.* Quae gentiles spectant, ea specialius exsequetur d. l. 19 *infr. de Paganis.*

Inter caetera autem jubentur aedificia, in quibus haereticorum, etc. conventus habentur, Ecclesiis vindicari: quod et ipsum statuitur l. 59 *infr. de . . .*; l. 54, 57, 65, *infr. hoc tit.* At enim ut aedificia templorum ad usum publicum vindicari dicit l. 19, (huic conjungenda) jussit Honorius, ita et mox lege D

Notandum porro has sanctiones, imo poenam capitalem iudici nominatim l. 44. Donatistas haereticis, de quibus jam supra et coelicolis l. 44. De quibus opportunior erit dicendi locus *ad legem*. 19 ejusdem Honorii *infr. de Jud.*, quae sequente anno 409 data est.

Ceterum Donatistarum haereticorum hac leg. junctim legendum est: nempe Honorius Theodosii patris sui legem generalem in haereticos latam, extendens, rationem hac voce reddere voluit, cur in Donatistas quoque eam extendat, quia et ipsi haeretici sint: quare et similes formulae in aliis Honorii constitutionibus occurrunt, l. 39 et 41 *supr.*, et l. 46 *infr.*; quibus omnino respondent, quae Augustinus scribit *epist. 50 ad Bonifacium*, et Possidonius in *vita Augustini, cap. 12*, quorum verba retuli *ad legem 30*. Rursum *epistola 127*, cujus verba paulo ante retuli. Quare error est viri docti Petii, qui haereticorum vocem cum voce Judaeorum hic conjungendam putavit, quasi hic indiceretur Coelicolas Judaeorum haereticos fuisse: de quo plura *ad d. l. 19*,

B infr. tit. de Judaeis et Coelicolis. Jac. Goth.

(1) Coetus haereticorum rursus ab Honorio prohibentur anno D. 408, defensoribus Curialibus, officiosisque judicium, hoc munere iuncto, prohibendum (inquam) coetum istorum pariter ut aliis suis legibus l. 40 *supr.*, et l. 4 *infr. ne sanctum baptismum*, ubi vide quae dixi, et l. 46 *prox.*; locis in quibus coetus habiti fuerint, confiscari jussis. Haereticos insuper fidei catholicae contraria adserentes, id est doctores haereticorum deportari, bonis proscriptis.

Observanda interim illa, qui ab Ecclesiae Catholicae sacerdote dissidet, id est qui separatos ab Ecclesiae Catholicae episcopo coetus agunt, spreto unitatis studio, quae Ecclesiae catholicae nota et ad quam invitati ante triennium haeretici l. 35, *supr.* Neque dubium ad eosdem Donatistas hanc legem pertinere, quibus bellum agitantibus tot legibus occurrere Honorius necesse habuit. Ergo haeretici consentur qui ab Ecclesiae Catholicae sacerdotibus dissentunt, et illicite coeunt: adque adeo haeretici ad sacerdotum Ecclesiae Catholicae communionem reducuntur: quo pertinent quoque *lex 2 et 3 supr. de fide Catholica*, l. 62 *infr. hoc tit. lex ult. infr. de his quae religione cont.* Et recte, cum, ut hic dicitur, Ecclesiae revera Catholicae Sacerdotes sint: et norma hic secundaria respondet normae principali.

Item observetur tria hominum genera, defensores, curiales, et officia omnia quibus haec cura imposita ut haereticis contra irent: de quo fidem quoque facit *supr. l. 40, faciet l. prox. 46.*

Tandem neque inani conjectura ducor, huic legi conjungendam videri *legem 39, supr. de episcopis, et legem 3, Cod. de Episcopali audient.* Quod si ita est, tum ex his tribus legibus inter se conjunctis id efficiatur, Honorium in commune id modis variis egisse, ut sua constaret episcoporum Catholicorum judicio reverentia: 1° sive ipsam spectes *doctrinam*, 2° sive *conventus* eorum, 3° sive *cognitionem* et audientiam.

JACOB. GOTHOF.

(2) Confirmantur leges et poenae in Donatistas, haereticos alios, Judaeos item et Gentiles, hac rursus Honorii constitutione initio anni 409. Poena iudicibus amissione dignitatis, quin et graviore indicta pro motu principis, officialibus et curialibus ea, ipsa quam jam antea constituerat.

Atque haec illa ipsa mihi Honorii constitutio videtur potius quam 43 et 44, quae ad Patrum Africanorum postulationem et querelam data fuit. Cujus conjecturae ratio quam etiam ad eam legem reddidi. Nempe quod Augustinus *epist. 129 ad Olympium Com.* et Mag. officiorum testetur, privatorum querelas media hyeme, id est fine anni praecedentis 408, ad comitatum seu Honorium perlatas (quo utique tempore datae l. 44, 45, *supr.*), etenim secutas demum Patrum Africanorum querelas, hanc demum. At enim eodem semper fine: nempe quo liqueret, leges antea adversus haereticos et similes latis, non Stilichoni acceptas ferendas, et sic eo casu antiquatas (quod haeretici Gentiles jactabant), verum in vigore suo manere oportere, atque eo spectant illa l. 45: « Omnia quae a nobis generalium legum auctoritate decreta sunt non solentur

(quos vulgo *Paganos* appellant), arbitrentur, legum ante adversum se datarum constituta tepuisse, noverint Judices universi præceptis eorum fideli devotione parendum : et inter præcipua, quidquid adversus eos decrevimus, non ambigant exsequendum. Quod si quisquam Judicum loco conhibentia executionem præsentis legis omiserit, noverit amissa dignitate graviorem motum se nostræ elementæ subiturum. Officium quoque suum, quod salutis propriæ contempta suggestione defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum. Ordines quoque et Duumviri, si in propriis civitatibus, vel territoriis commissum tale aliquid siuerint in gratiam noxiorum, deportationis poenam

et propriarum amissionem facultatum se noverint subituros. Dat. xvii Kalend. Feb. Rav. Honor. VII, et Theod. III, AA. Cons.

ANNO DOMINI 410.

224 XXXII.

IBID., L LI (1).

QUA ABROGAT ERUCTUM QUO HÆRETICIS CONCESSA FUERAT LIBERTAS.

Idem AA. Heracliano Com. Afric.

Oraculo penitus repulso, quo ad ritus suos hæreticæ superstitiones obrepserant, sciant omnes sanctæ legis inimici, plectendos se poena et proscriptionis et sanguinis, si ultra convenire per publicum, execranda sceleris sui temeritate tentaverint. Dat. viii Kal. Sept. Varane V. C. Cons.

ANNOTATIONES.

manere decernimus, verum in executionem plenissimam effectumque deduci. » Pariter eodem pertinet illa hujusce legis: « Ne Donatistæ, etc., arbitrentur legum ante adversum se datarum constituta tepuisse, noverint Judices universi præceptis eorum fideli devotione parendum : et inter præcipua quidquid adversus eos decrevimus, non ambigant exsequendum. » J. G.

(1) Infirmat hac constitutione Honor. Imp. anno D. 410, sine mensis Augusti, Varane Cos. per Africam Oraculum, id est, edictum, legem, rescriptum, quo hæreticis rituum suorum exercendorum, conveniendique, seu coeundi publice potestatem fecerat, poena proscriptionis et sanguinis preposita.

Nempe hoc est illud ipsum edictum hac lege infirmatum, cujus meminere Patres Africani, hoc ipso anno 410, ante bimestre et quod excurrit : cujus hæc verba sunt, ut habetur codice Ecclesiæ Africanæ : *Post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii VIII, et Theodosii III, AA., xviii Kal. Julias Carthagine, in Basilica regionis secundæ. In hoc concilio legationem susceperunt contra Donatistas Florentius, Possidius, Præsidius et Benenatus episcopi eo tempore quo lex data est, ut libera voluntate quis cultum Christianitatis exciperet.* Quæ verba Balsamo perperam intellexit, eodemque traxit, quo duodecimum Canonem Neocæsariensem. At enim Patrum hæc mens est, paulo ante latam ab Honorio legem, qua hæreticis ac Donatistis rituum suorum exercendorum copia facta fuerat. Et hoc illud est Oraculum, quod hac lege memoratur simul et abrogatur. Et sane ipsemet Honorius duobus ferme post mensibus, in *Mandatis* suis Marcellino Tribuno et Notario ad Carthaginensem collationem destinato (quorum pars est *lex 3 infr. de Religione*) utriusque legis meminit : et hujus, et illius simul, et hanc confirmat. *Nec sane latet, inquit, conscientiam nostram sermo cælestis ORACULI quem (sermonem) ERRORI suo posse proficere sæva Donatistarum interpretatio proficitur, qui quamvis depravatos animos ad correctionem mitius invitaret, ABOLERE eum tamen etiam ANTE (nempe hac lege) passivus, ne qua superstitionibus præderetur occasio. Nunc quoque excludendam SURREPTIONEM, simili auctoritate censemus, illudque merito profitemur, libenter ea quæ STATUTA FUERANT submoverti, ne in divinum cultum nobis se quisquam auctoribus æstimet posse peccare ; ut habetur in actis Collat. Carthaginensis pag. 5 et 256, 260. Quare et in l. 3 infr. de Religione, quæ et ipsa pars est mandatorum illorum quæ dixi, novella surreptio (nam ita legendum ibi ostendam), cujus ibi mentio fit, est illud ipsum Oraculum, quod ut hac leg. ita et prædictis infirmatur.*

Cæterum hæc lex, ut iudicio sunt superiora e codice Africano, atque ipsa insuper temporum ratio, ad Patrum Africanorum postulationem lata videtur. Honorius scilicet et extremis superioris anni 409, et primis hujus anni mensibus, in hæreticos remissior fuerat, ac nominatim Donatistas, quorum depravato

B animos ad correctionem mitius invitandos crediderat, ut ipsemet superiore loco ait. Quinimo et in *Paganos* ; nam et Zosimus, *lib. 5, pag. 821, Legem qua Catholicæ sectæ inimici (id est, ut hæretici ita et pagani) intra palatium militare prohibiti fuerant (et sic l. 42, supr.), eo quo dixi tempore abrogatam, testatur.*

Conjicit etiam Baronius causas utriusque legis per Africam. Nempe priorem illam quæ hic abrogatur, ab Honorio ipsa rerum necessitate extortam, ne aliqui Donatistæ tot legibus exasperati, a partibus Attali Tyranni starent, qui Africam tentaturus videbatur : cum autem periculum illud cessasset, Attalo videlicet exauctorato ; ad Patrum Africanorum petitionem eam, hac lege abrogatam. Quod valde probabile facit, præter ipsam temporum rationem. *Heracliani, Comitibus Africanæ* nomen, cui hæc lex inscribitur. Nempe hic ille Heraclianus est, adversus quem Honorii partes sectantes atque Africanam sub imperio Honorii retinentem, Attalus tyrannus Constantium cum exercitu in Africam superioris jam anni sine misit ; Africæ profundæ spe, tanto terrore et timore Honorio imperatori injecto (quem etiam ipse quodammodo prodit l. 1, supr. de terris limit.), ut si Africana hæc expeditio Attalo feliciter cederet, imperio cedere, atque in Orientem fugere in animum induceret. Verum hic ab exercitu Heracliani mox cum suis interfectus. Et acrius Heraclianus Africam tueri coepit, littorum et portuum Africæ custodiendis adjuvatis, atque annonam Romanam subvehi vetuit. Unde Romæ famæ exorta : mox Attalo imperium ab Alarico abrogatum, ut memorant Zozimus *lib. 6, p. 827, 828, 829 et 830, et Sozomenus lib. 9, c. 8 ; verum de hoc Attalo plura ad legem penultim. et ultim. supr. de indulgent. crimin., et ad legem 1 supr. de terris limitatis, et l. 2 supr. de littorum et itiner. custod., et l. 6 supr. de indulgent. debitorum.*

Repetita porro hæc lex anno Domini 416, totidem verbis ; nonnullis tamen auctioribus l. 56, ubi dicam.

In utraque lege notanda est poena sanguinis, quam Honorius comminatur illicitos cæcis agitantibus hæreticis : nempe id ita in animum induxit suum, post frequentes hæreticorum conatus, obreptiones, factionesque. Alioquin in hæreticis poena sanguinis haud adeo sancta, nisi in detestabiles et execrabiles nonnullos, in sp. l. 9 et 51, 56, supr. ; verum de hoc Attalo in Paratilis et ad l. 28, hoc tit. Errat certe vir doctus qui hac leg. poenam proscriptionis et sanguinis impositam successive ait, puta ut primum hæretici proscriptione plectantur : quam poenam si contempserint, deinde poena sanguinis plectantur : nam utraque poena simul hic imponitur verbis constitutionis.

Latentis porro hac lege Honorius poenam in Donatistas, quod mitioribus edictis invitati, vel poenis etiam affecti, furorem suum quotidie augerent et exerent ; unde valido metu opus visum. J. G.